

MIROSŁAW CHUDEK

WPLYW WYPOSAŻENIA I WSKAŹNIKA WENTYLACYJNEGO
NA WIELKOŚĆ PRZEKROJU POPRZECZNEGO SZYBU

Streszczenie. W pracy zdefiniowano wskaźnik wykorzystania przekroju poprzecznego szybu z uwagi na wentylację oraz wskaźnik wykorzystania pola poprzecznego szybu z uwagi na jego wyposażenie. Wskaźniki te dla przekroju kołowego, eliptycznego, kwadratowego i prostokątnego ujęte we wzory dla których sporządzono nomogramy. Przeprowadzono analizę wielkości wskaźników obliczonych dla przyjętych wariantów rozwiązań tarczy szybowej.

1. Wprowadzenie

Postępowa eksploatacja jak i wyczerpywanie zasobów na istniejących poziomach prowadzą do budowy szybów głębokich. Dlatego bardziej niż dotąd nabiera znaczenia problem wydajności szybowej - wykorzystania przekroju poprzecznego szybu. Należy dążyć by wzrost wydajności szybowej nie następował kosztem zwiększania przekroju poprzecznego szybu ale przez jak największy stosunek powierzchni użytecznej do powierzchni całkowitej szybu, przez skrócenie cyklu wyciągowego oraz modernizację naczyń wydobywczych czyli zastąpienia klatki skipem.

Wybór kształtu przekroju poprzecznego uwarunkowany jest przeznaczeniem szybu, czasem jego eksploatacji i fizykomechanicznymi właściwościami przebijanych warstw skalnych. Do rozważań nad najkorzystniejszym kształtem przekroju pod względem jego wykorzystania z uwagi na wyposażenie i wentylację co jest tematem tej pracy przyjęto przekroje szybów najczęściej spotykane w przemyśle górniczym (okrągłe, eliptyczne, prostokątne, kwadratowe oraz łukowo czteroboczne).

2. Definicja wskaźnika wykorzystania przekroju poprzedniego szybu z uwagi na wentylację "C_s"

Wskaźnik C_s przedstawia stosunek pola przekroju poprzecznego strugi powietrza jaka płynie szybem do całkowitego pola przekroju poprzecznego szybu w świetle obudowy. Wielkość wskaźnika zależy od średnicy szybu, sumy wymiarów pola poprzecznego urządzeń umieszczonych w szybie oraz w mniejszym stopniu od współczynnika oporu ruchu powietrza i kształtu szybu. Wskaźnik "C_s" według definicji wynosi:

$$C_s = \frac{S_s}{S_c} \quad (1)$$

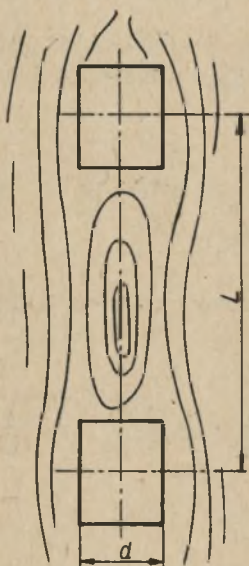
W szybach bez wyposażenia $S_c = S_s$; $C_s = 1$, we wszystkich pozostałych rodzajach szybów $S_s < S_c$ i $C_s < 1$. Aby obliczyć wielkość C_s trzeba znać wymiary pola poprzecznego urządzeń umieszczonych w szybie, przy czym na wielkość S_s mają wpływ te urządzenia, których podłużny wymiar $\Delta = \frac{L}{d} < 5-6$; L - odległość między dwoma kolejnymi urządzeniami liczona wzdłuż przepływu strugi, d - wymiar poprzeczny urządzenia.

Przy takim wymiarze urządzenia, przekrój strugi jest zmniejszony na całej głębokości szybu. Zilustrowano to na przykładzie belek szybowych (rys. 1) dla których $\Delta > 5-6$, a zatem dźwigary szybowe na wielkość S_s nie mają wpływu. Dotyczy to również kołnierz rurociągów. Na podstawie tego kryterium ustalono, że o wielkości S_s decyduje przedział drabinowy, prowadniki, rurociągi, kable i liny wyciągowe. W obliczeniach przyjęto, że przedział drabinowy jest tamą przez którą powietrze nie płynie. Uproszczenie to jest podyktowane trudnością w znalezieniu w przypadku przedziału drabinowego pola poprzecznego szybu dla obliczenia ilości powietrza, które przy założonej prędkości będzie przepływać szybem. Tak więc obliczony wskaźnik będzie posiadał pewną utajoną nadwyżkę będącą skutkiem przyjętego uproszczenia. Można zatem napisać:

$$S_s = S_c - (S_1 + S_2 + S_3 + S_4 + S_5) \quad (2)$$

gdzie:

- S_1 - pole przekroju poprzecznego przedziału drabinowego
- S_2 - sumaryczne pole przekroju poprzecznego przewodników
- S_3 - sumaryczne pole przekrojów poprzecznych rurociągów
- S_4 - sumaryczne pole przekrojów poprzecznych kabli
- S_5 - sumaryczne pole przekrojów poprzecznych lin

Rys.1. Schemat zmniejszenia strugi powietrza w przekroju szybu wskutek istnienia belek szybowych

Wstawiając S_s z wzoru (2) do wzoru (1) otrzymuje się:

$$C_s = 1 - \frac{S_1}{S_c} - \frac{S_2}{S_c} - \frac{S_3}{S_c} - \frac{S_4}{S_c} - \frac{S_5}{S_c}$$

lub

$$C_s = 1 - C_1 - C_2 - C_3 - C_4 - C_5 \quad (3)$$

Wyprowadzony wzór (3) dotyczy szybu najbogatszego w urządzeniu. Duża ilość przekrojów poprzecznych szybów oraz różnorodność urządzeń szybowych daje dużą liczbę kombinacji tarcz szybowych. Fakt ten dyktuje konieczność obliczenia C_S metodą analityczno-wykreślną. W celu udogodnienia określania C_S dla projektowania ilości przepływu przez szyb powietrza sporządzono nomogramy.

2.1. Wskaźnik C_S dla przekroju poprzecznego kołowego

Zachowując poprzednie oznaczenia poszczególne człony wzoru na C_S dla przekroju kołowego przyjmą postać:

$$C_1 = \frac{S_1}{S_c}; \quad S_c = \pi R^2$$

Po wyliczeniu S_1 i po wstawieniu otrzymanej wartości oraz po przekształceniu

$$C_1 = \frac{1}{180^\circ} \arcsin \frac{b}{D} - \frac{1}{\pi} \sqrt{\left(\frac{b}{D}\right)^2 - \left(\frac{b}{D}\right)^4} + \frac{4}{\pi} \frac{b}{D} \frac{h}{D} \quad (4)$$

gdzie:

D - średnica szybu w świetle obudowy

h, d - wymiary przedziału drabinowego.

Wyprowadzony wzór jest ważny dla 4 wariantów kształtu przekroju poprzecznego przedziału drabinowego (rys.2).

Wariant I. Kształt opisany punktami 1-2-3-7-1

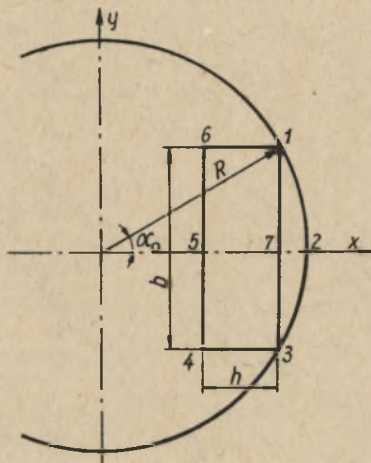
$$\frac{h}{D} = 0; \quad C_1 = \frac{1}{180^\circ} \arcsin \frac{b}{D} - \frac{1}{\pi} \sqrt{\left(\frac{b}{D}\right)^2 - \left(\frac{b}{D}\right)^4} \quad (5)$$

Wariant II. Kształt opisany punktami 1-2-7-1

$$C_1 = \frac{1}{2 \cdot 180^\circ} \arcsin \frac{b}{D} - \frac{1}{2\pi} \sqrt{\left(\frac{b}{D}\right)^2 - \left(\frac{b}{D}\right)^4} \quad (6)$$

Wariant III. Kształt opisany punktami 1-2-3-4-5-6-1

$$C_1 = \frac{1}{180^\circ} \arcsin \frac{b}{D} - \frac{1}{\pi} \sqrt{\left(\frac{b}{D}\right)^2 - \left(\frac{b}{D}\right)^4} + \frac{4bh}{\pi DD} \quad (4)$$

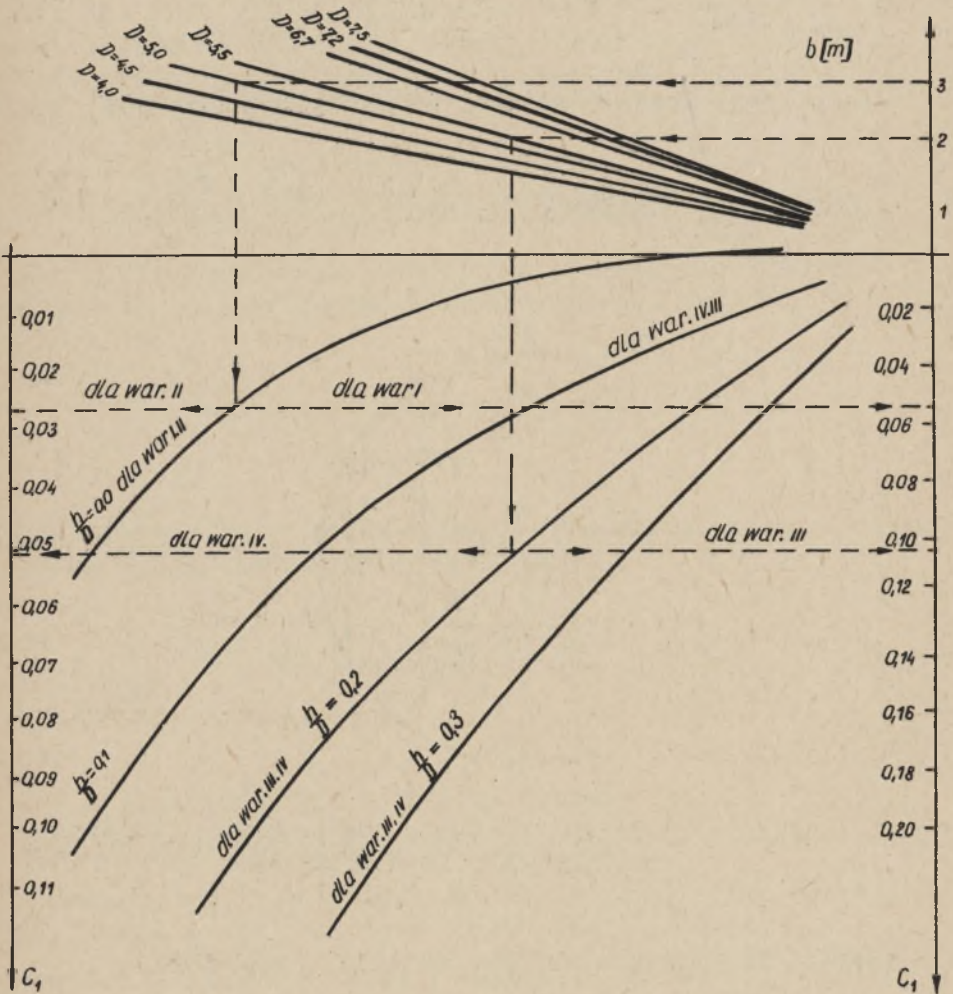
Rys.2. Warianty kształtu przekroju poprzecznego przedziału drabinowego w szybie kołowym

Wariant IV. Kształt opisany punktami 1-2-7-5-6-1

$$C_1 = \frac{1}{2 \cdot 180^\circ} \arcsin \frac{b}{D} - \frac{1}{2\pi} \sqrt{\left(\frac{b}{D}\right)^2 - \left(\frac{b}{D}\right)^4} + \frac{2bh}{\pi DD} \quad (7)$$

Dla wzorów 4, 5, 6, 7 sporządzono nomogram 1 (rys.3).
Wartość

$$C_2 = \frac{S_2}{S_c} = \frac{ns}{S_c} \quad (8)$$

Rys.3. Nomogram 1. Określenie wartości C_1 dla kołowego przekroju poprzecznego szybu i 4 kształtów poprzecznych przedziału drabinowego

Dla przewodników drewnianych

$$C_2 = 1,274 \frac{ch}{D^2} n \quad (9)$$

Dla przewodników szynowych

$$C_2 = 1,274 \frac{S'}{D^2} n \quad (10)$$

Dla przewodników linowych

$$C_2 = n \frac{d_2^2}{D^2} \quad (11)$$

gdzie:

n - ilość przewodników

S' - przekrój przewodnika

c, h - wymiary poprzeczne przewodnika drewnianego

d_2 - średnica przewodnika linowego

Dla wyprowadzonych wzorów 9, 10, 11 sporządzono nomogramy 2, 3, 4 (Rys.4,5,6,7). Wartość

$$C_3 = \frac{S_3}{S_c} = n \frac{d_3^2}{D^2} \quad (12)$$

gdzie:

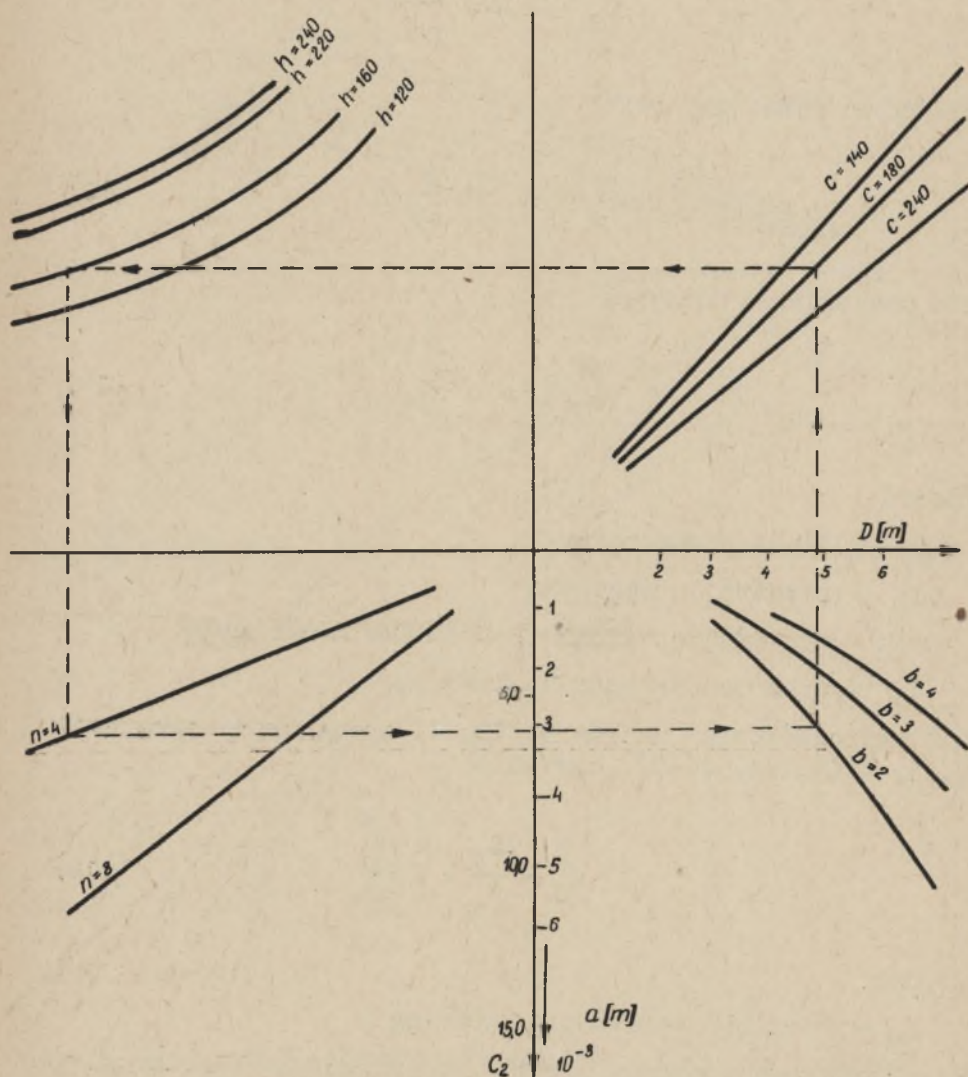
d_3 - średnica zewnętrzna rurociągu.

Przedstawiony nomogram 5 (rys.7) sporządzono dla rurociągów wodnych i sprężonego powietrza. Wartość

$$C_4 = \frac{S_4}{S_c} = n \frac{d_4^2}{D^2} \quad (13)$$

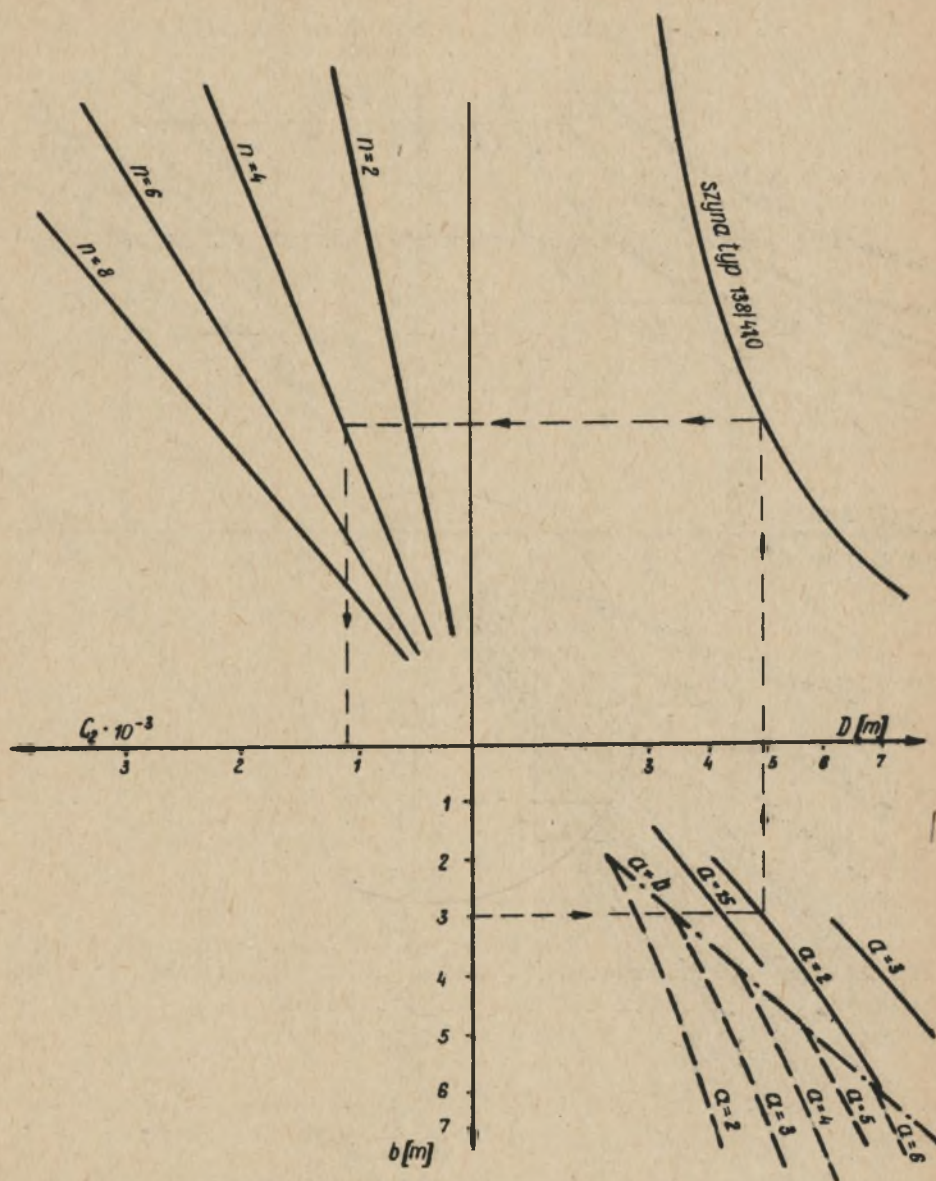
gdzie:

d_4 - średnica kabla.

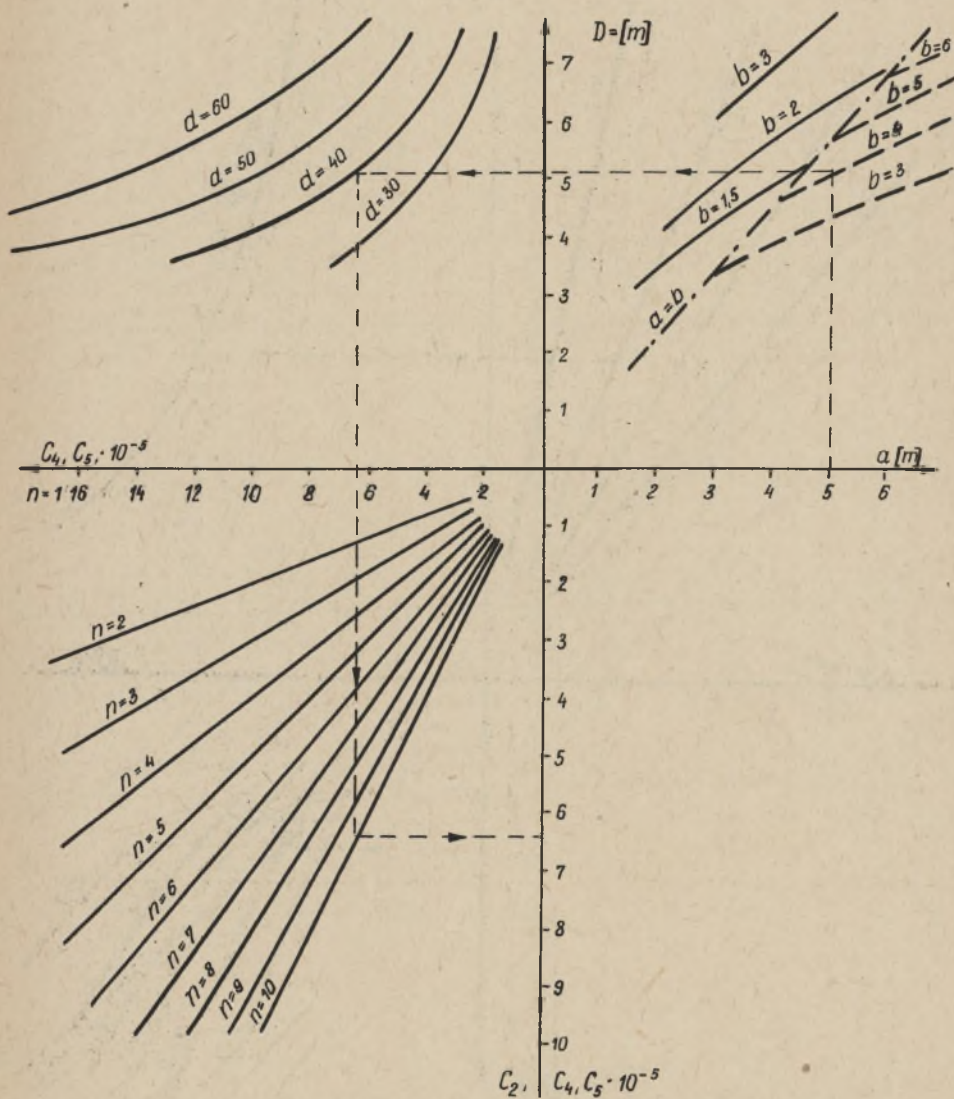
Rys.4. Nomogram 2. Określenie wartości C_2 dla przekroju poprzecznego szybu kołowego, eliptycznego

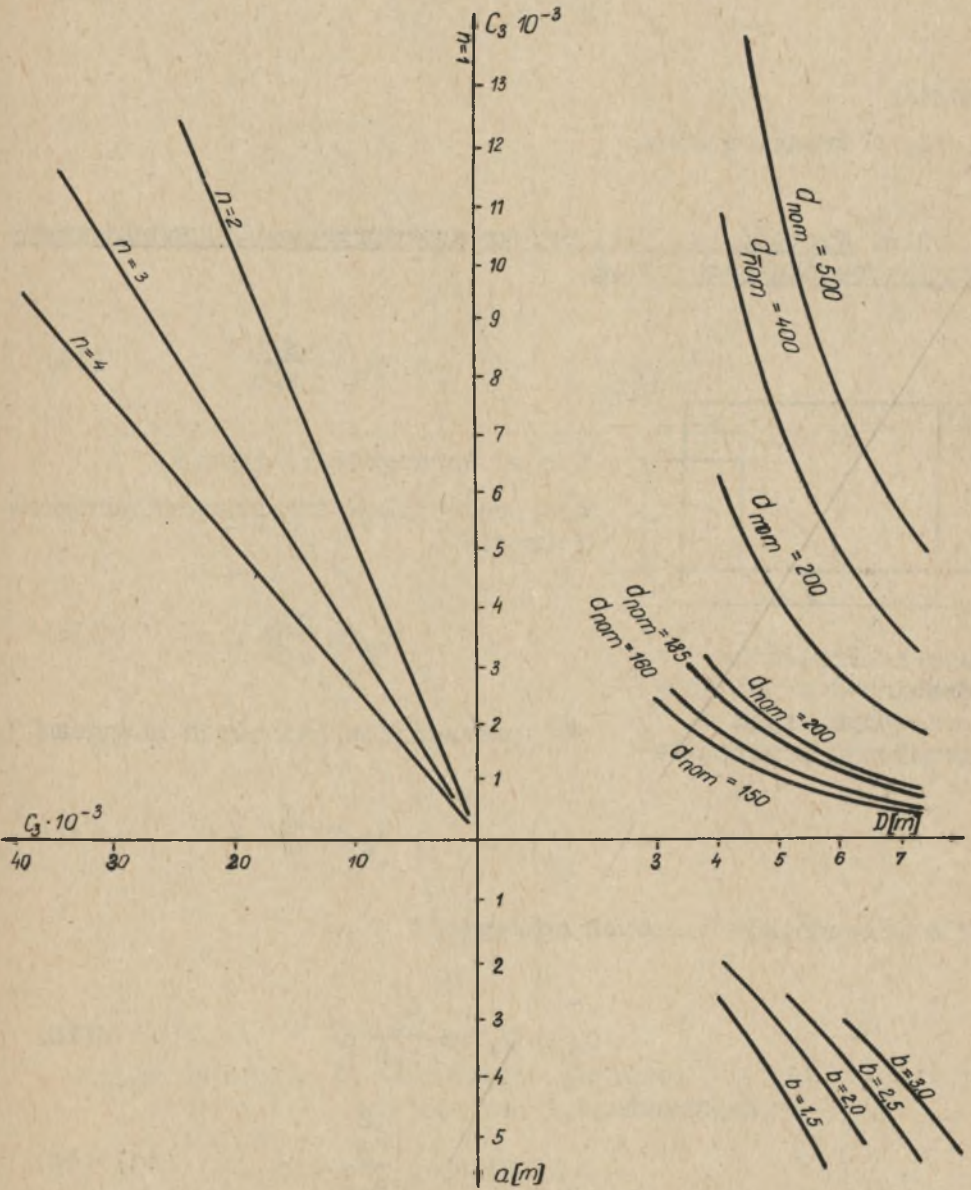

Rys.5. Nomogram 3. Określenie wartości C_2 (dla przewodników szybowych) dla przekroju poprzecznego, kołowego, eliptycznego, prostokątnego i kwadratowego

———— dla przekroju kołowego i eliptycznego   - - - - - dla przekroju prostokątnego   - · - · - dla przekroju kwadratowego

Rys.6. Nomogram 4. Określenie wartości C_2 (przewodniki liniowe), C_4 i C_5 dla przekroju poprzecznego szybu kołowego, eliptycznego, prostokątnego i kwadratowego

Rys.7. Nomogram 5. Określenie wartości C_3 dla szybów kołowych i eliptycznych

Wartość

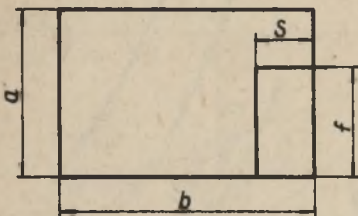
$$C_5 = \frac{S_5}{S_c} = n \frac{d_5^2}{D^2} \quad (14)$$

gdzie:

d_5 - średnica liny.

2.2. Wartość C_3 dla przekroju poprzecznego, kwadratowego i prostokątnego rys.8

$$C_1 = \frac{S \cdot f}{a \cdot b} \quad (15)$$

$f \ll a$ (nomogram 6) (rys.9)

dla przewodników drewnianych nomogram 7 (rys.10)

Rys.8. Przedział drabinowy w polu poprzecznym szybu o przekroju prostokąta

$$C_2 = \frac{C_1 \cdot h}{a \cdot b} \cdot n \quad (16)$$

dla przewodników stalowych nomogram 3

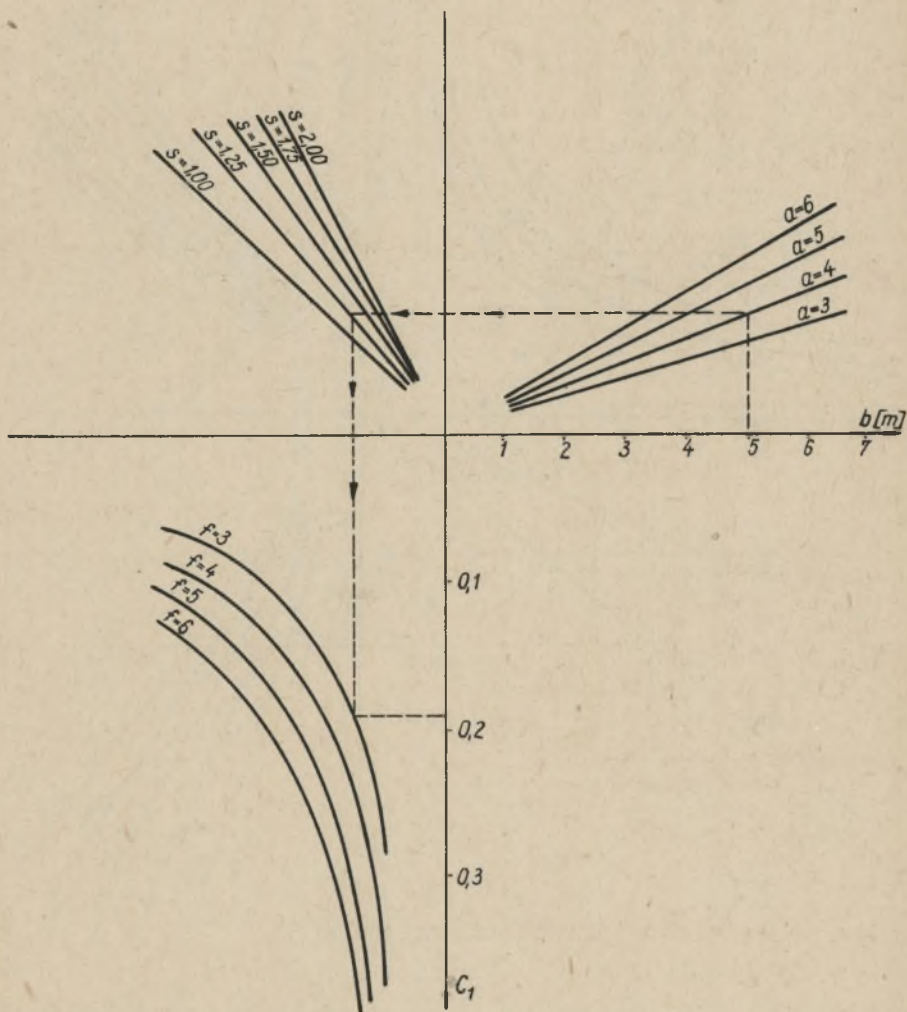
$$C_2 = \frac{S'}{a \cdot b} \cdot n \quad (17)$$

dla przewodników linowych nomogram 4

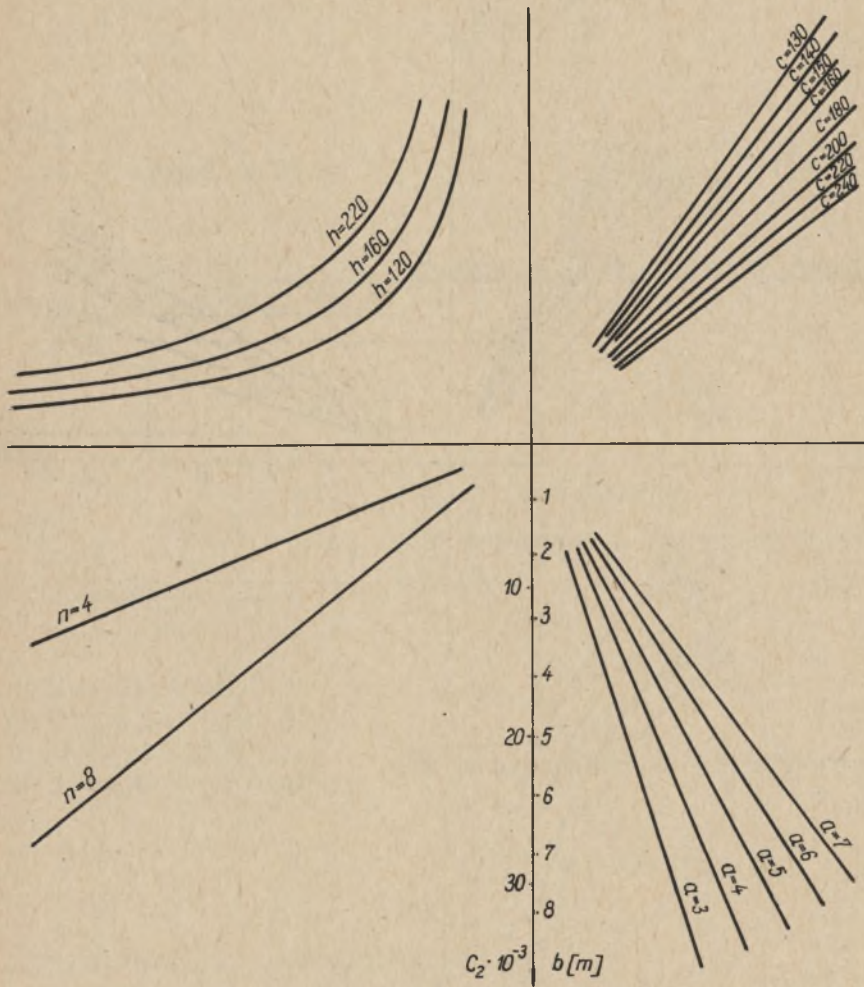
$$C_2 = 0,785 \frac{d_2^2}{a \cdot b} n \quad (18)$$

$$C_3 = 0,785 \cdot \frac{d_3^2}{a \cdot b} \cdot n \quad (19)$$

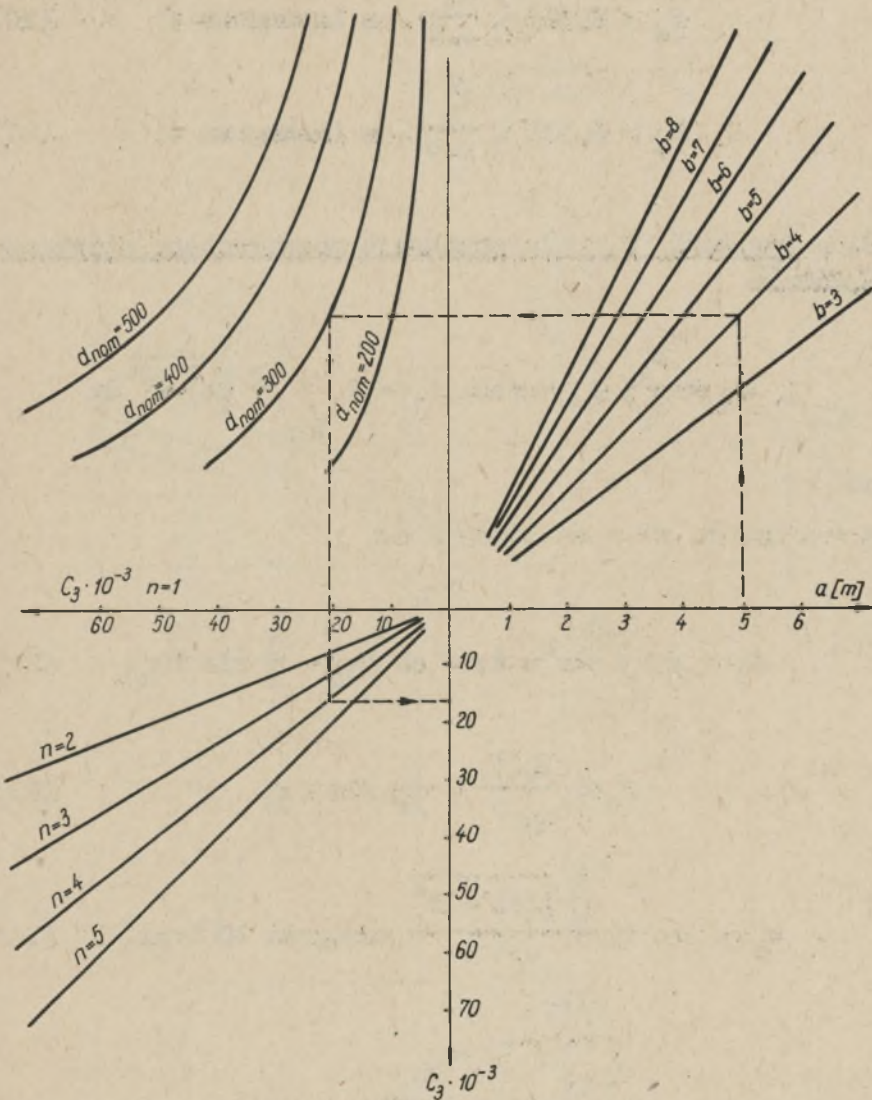
(nomogram 8) (rys.11).

Rys.9. Nomogram 6. Określenie wartości C_1 dla szybów prostokątnych i kwadratowych

Rys.10. Nomogram 7. Określenie wartości C_2 dla szybów prostokątnych i kwadratowych

Rys.11. Nomogram 8. Określenie wartości C_3 dla sztywów prostokątnych i kwadratowych

$$C_4 = 0,785 \cdot \frac{d_4^2}{a \cdot b} \cdot n \text{ (nomogram 4)} \quad (20)$$

$$C_5 = 0,785 \cdot \frac{d_5^2}{a \cdot b} \cdot n \text{ (nomogram 4)} \quad (21)$$

2.3. Wielkość C_3 dla przekroju poprzecznego eliptycznego rys.12

$$C_1 = \frac{S_1}{S_c}; \quad S_c = \pi ab; \quad S_1 = 2 \int_{a-s}^a \frac{b}{a} \sqrt{a^2 - x^2} dx$$

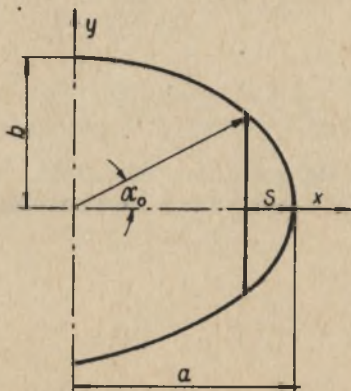
gdzie:

$$x = a \cos \alpha, \quad dx = -a \sin \alpha \cdot d\alpha$$

$$S_1 = 2ab \int_0^{\alpha_0} \sin^2 \alpha d\alpha = ab \left(\alpha_0 - \frac{1}{2} \sin 2\alpha_0 \right) \quad (22)$$

$$C_1 = \frac{\alpha_0 [^\circ]}{180^\circ} - \frac{1}{2\pi} \sin 2\alpha_0 \quad (23)$$

$$\alpha_0 = \arctg \frac{\frac{b}{a} \sqrt{2aS - S^2}}{a - s} \text{ nomogram 10 (rys.13)} \quad (24)$$

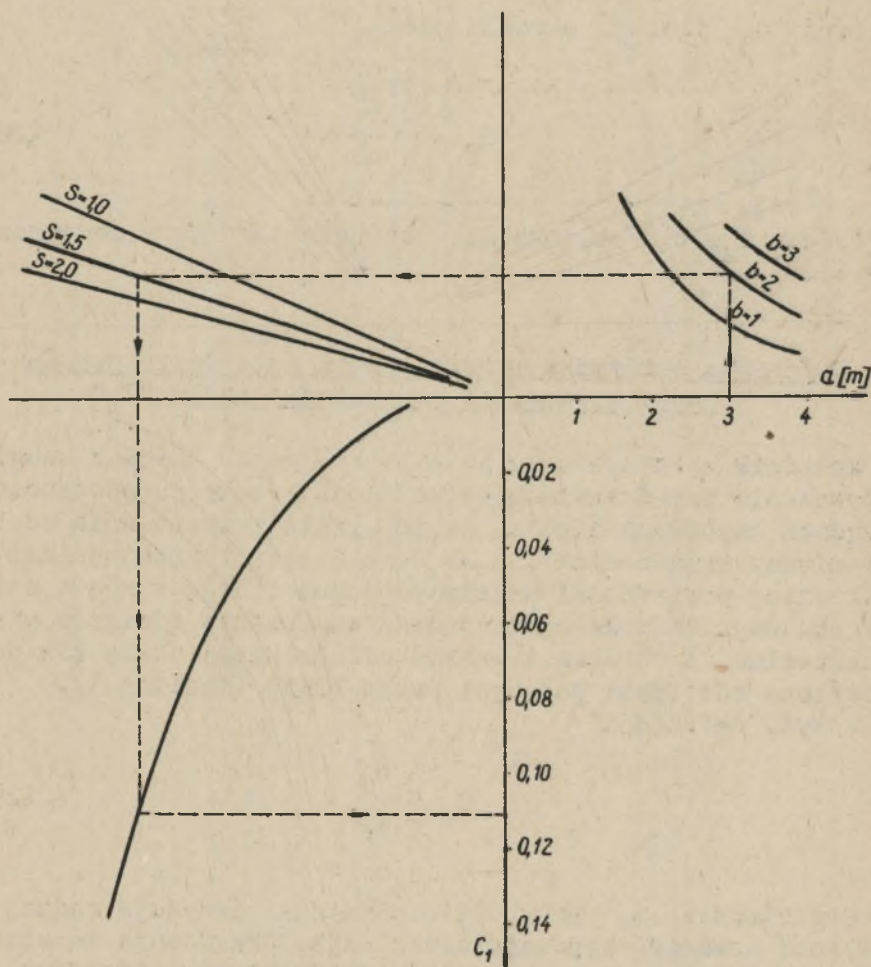

Rys.12. Przedział drabinowy w polu poprzecznym szybu eliptycznego

dla przewodników drewnianych (rys.4)

$$C_2 = n \frac{c \cdot h}{x \cdot a \cdot b} \quad (25)$$

Rys.13. Nomogram 10. Określenie wartości C_1 dla szybów eliptycznych

dla przewodników stalowych (rys.5)

$$C_2 = n \frac{s'}{x_{ab}} \quad (26)$$

dla przewodników linowych (rys.6)

$$C_2 = \frac{n}{4} \cdot \frac{d_2^2}{ab} \quad (27)$$

Wartość C_3 (rys.7) określa wzór

$$C_3 = \frac{n}{4} \frac{d_3^2}{ab} \quad (28)$$

Wartości C_4 , C_5 oblicza się podobnie jak C_3 (nomogram 4, rys.6).

3. Definicja wskaźnika wykorzystania pola poprzecznego szybu z uwagi na wyposażenie szybu "C"

Wskaźnik wykorzystania pola poprzecznego szybu z uwagi na wyposażenie przedstawia stosunek pola przekroju poprzecznego urządzeń szybowych i pola, jakie wynika z zachowania odstępów między urządzeniami, a obudową i samymi urządzeniami do całkowitej powierzchni przekroju poprzecznego szybu w świetle obudowy. Za pole wynikające z zachowania odstępów między urządzeniami a obudową i samymi urządzeniami uważa się pole określone odstępami podanymi przez PTEKW (tablica 1).

W myśl definicji

$$C_w = \frac{S_u}{S_c} \quad (29)$$

O wielkości C_w przy $S_c = \text{constans}$ decyduje rodzaj i wielkość urządzeń wyposażających szyb. Urządzenia te stanowią: naczynia wydobywcze, przedział drabinowy, dźwigary, przewodniki, rurociągi, kable i inne. Można więc napisać, że:

$$C_w = \frac{S_0}{S_c} + \frac{S_1}{S_c} + \frac{S_6}{S_c} + \frac{S_7}{S_c}$$

Tablica 1

Dopuszczalne odstępy między najskrajniejszą wyściętną częścią maszyni maosyni wydobywczycch, a obudową i belkami szczybowymi w szczybach pionowych

		R o d z a j o b u d o w y s z c y b u							
		1	2	3	4	5	6	7	8
		drewniana	betonowa mur z cegły	betonowa mur z cegły	drewniana	betonowa mur z cegły	b	c	betonowa mur z cegły
Rozmieszczenie i rodzaj usbrojenia.		drewniane i żelazne z przewodnikami- przewodn. po- jedynos. lub po obu stro- nach	żelazne z przewodnika- przewodnikami mi pojedynoz. lub po obu stronach	drewniane z przewodnikami	między na- czyniami nie ma bel- ki szczybowej	belki szczybowe drewniane i żelazne bez przewodników	przewodniki po obu stro- nach	drewniane oszłone	przewodniki linowe
Oznaczenie od- stępu		poniędzy maszyniami a obudową	200	200	200	poniędzy na- czyniami a belkami szczy- bowymi	poniędzy belkami szczybowymi i częściami maszyni od- dalonych od osi prowad- nika do 750 mm	poniędzy belką szczy- bową, do której jest umocowany przewodnik, a belkę	poniędzy obu- dową a klatka- między poru- szającymi się naczyniami
Minimalny od- stęp		200	150	200	200	150	40	50	200 250+H:2
<p><u>U w a g i:</u> w wypadku ciśniego rozmieszczenia maszyni w szybie o usbro- jeniu drewnianym dopuszczalny jest odstęp nie < 150 mm przy oszłowych przewodnikach, a przy bocznych odstęp taki można zastosować wówczas, gdy wystające części maszyni są oddalone od osi przewodników więcej niż o 1 m</p>									
<p>H - głębokość szybu w m</p>									

lub

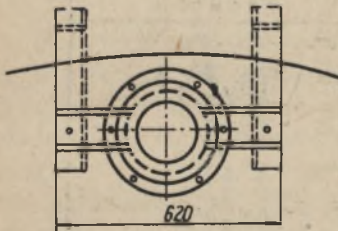
$$C_w = C_0 + C_1 + C_6 + C_7 \quad (30)$$

gdzie:

S_0 - przedstawia pole będące sumą: pola poprzecznego naczyń wydobywczych pola poprzecznego przewodników, pola zajętego przez dźwigary do których przymocowane są przewodniki, pola wynikającego z zachowania odstępów podyktowanych przepisami i względami ruchu.

4. Sposób obliczania wielkości C_w

Obliczanie wartości C_w sprowadza się do znalezienia podwskaźników we wzorze 30 i do ich zsumowania. Wielkość C_1 określa się na podstawie nomogramów (rys. 3, 9, 13). Wartość C_6 przy $S_c = \text{const.}$ zależy od średnicy i ilości rurociągów oraz od ich sposobu umocowania w szybie.

Rys. 14. Schemat rozmieszczenia i zamocowania rurociągów w przekroju szybu

Na rys. 14 pokazano w przekroju poprzecznym szybu pole zajmowane przez rurociągi wraz z umocowaniem. Rys. 15, 16, 17, 18 podają sposoby zamocowania w szybie kabli elektrycznych. Wymiary uchwytu wykonane z twardego drzewa podaje tablica 2, tablica 3 podaje wielkości umocowania kabla w uchwycie żeliwnym.

Na podstawie tablicy 2 i 3 sporządzono tablicę 4 i 5 zawierające wielkości pola S_7 w zależności od: sposobu umocowania, wielkości średnicy, ilości umocowanych kabli. Dla ułożenia tablicy 4 przyjęto, że pole S_7 posiada kształt prostokąta o bokach $(120 + nb + (n-1) 10) (a + a_1 + 30 \frac{d_1}{2})$

gdzie:

n - ilość zamocowanych kabli

d_1 - średnica kabla w mm

30 mm - przyjęta wysokość śruby ponad uchwytem.

Tablica 2

Wymiary uchwytów do umocowania kabli sztybowych

Średnica kabla	Wymiary w mm						
	a	a ₁	b	c	d	e	f
25	25	45	85	150	75	42	3/8"
35	30	52	95	180	90	52	3/8"
45	40	65	110	200	100	64	3/8"
55	50	80	130	200	100	76	1/2"
70	60	90	150	220	110	92	1/2"
95	70	105	170	250	125	114	1/2"

Tablica 3

Wymiary uchwytu żeliwnego do umocowania pojedynczego kabla w szybie

Średnica kabla	Wymiary w mm						
	a	b	c	d	e	f	h
25	60	-	15	3/8"	85	30	37
25	75	-	15	3/8"	100	45	48
45	90	-	15	3/8"	115	55	61
55	102	32	15	3/8"	135	70	74
65	117	42	17	3/8"	150	80	87
75	128	48	18	1/2"	160	95	98
85	142	52	18	1/2"	175	105	108
95	153	60	23	1/2"	190	120	119

Tablica 4

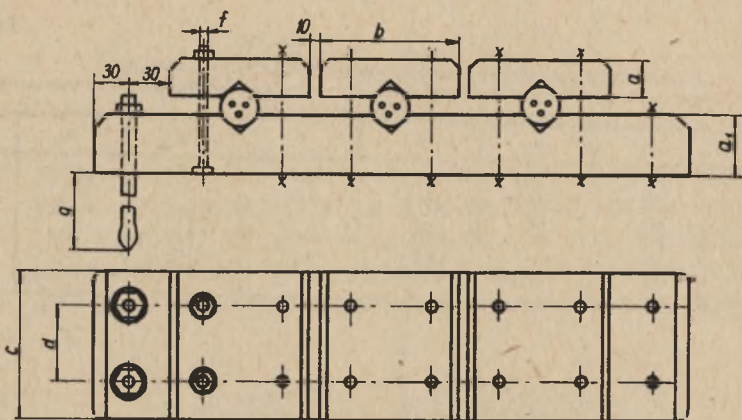
Powierzchnia zajęta przez kable elektryczne (cm²)
 n - ilość umocowanych w uchwycie drewnianym kabli, d - średnica kabla

n \ d	25 mm	35 mm	45 mm	55 mm	70 mm	95 mm
1	95,2	123,5	172,5	243,0	322,3	428,0
2	336,0	412,8	548,4	729,3	924,5	1183,0
3	442,4	548,2	737,8	991,1	1268,5	1636,0
4	548,8	683,6	926,2	1252,9	1612,5	2089,0
5	655,2	819,0	1114,6	1514,7	1956,5	2542,0
6	761,6	954,4	1303,0	1776,5	2300,5	2995,0

Tablica 5

Powierzchnia S₇ (cm²) zajęta przez jeden kabel
 w uchwycie żeliwnym (średnica d w mm)

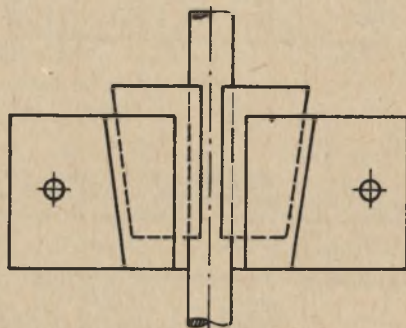
Średnica d	25	35	45	55	65	75	85	95
S ₇	44,2	63,0	87,4	120,1	156,0	185,5	220,3	269,8

Rys.15. Schemat uchwyty drewnianego do mocowania kilku kabli

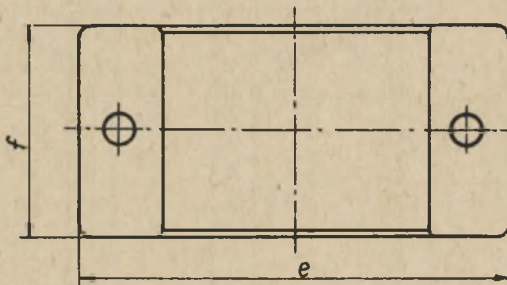
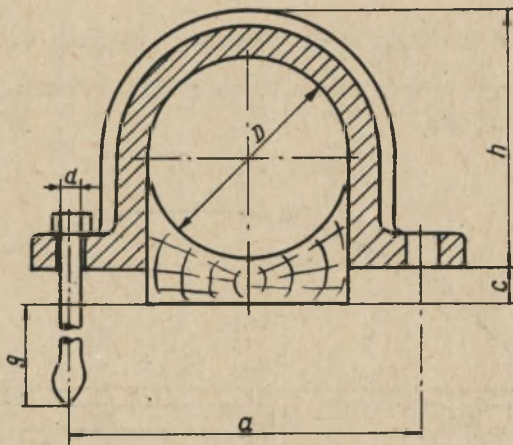

Rys.16. Schemat uchwyty żelaznego do umocowania kabla

Rys.17. Schemat umocowania kabla

Dla ułożenia tablicy 5 przyjęto, że pole S_7 posiada kształt prostokąta o bokach $e(h+c)$. Przyjęty do obliczeń prostokątny kształt pola S_7 i S_6 opisany na najbardziej skrajnych częściach uchwyty tłumaczy tym, że różnica między tym polem, a polem rzeczywiście zajęтым przez uchwyty jest praktycznie nie do wykorzystania.

Rys.18. Schemat umocowania kabla

4.1. Określanie C_0 dla przekroju kołowego

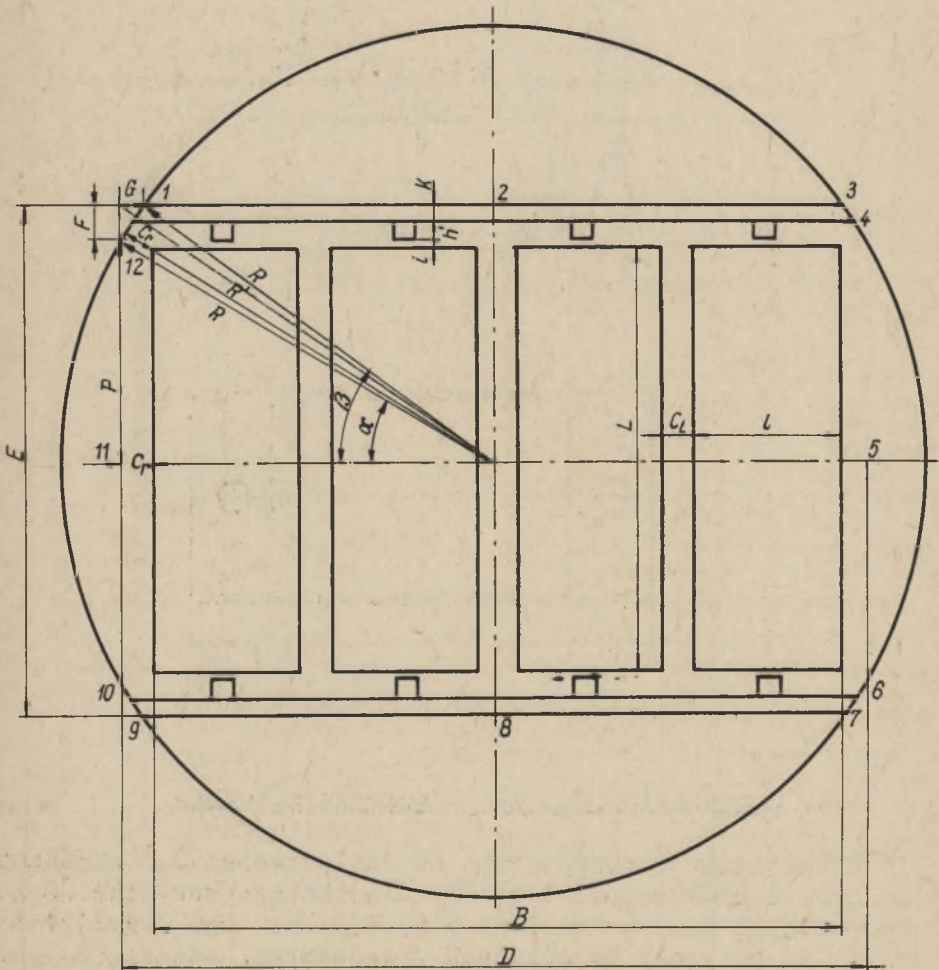
Rozwiązanie sprowadza się do znalezienia S_0 oznaczonego na rys.19 punktami od 1 do 12. Dla takiego kształtu S_0 i konkretnych danych (tablica 6) obliczono C_w . Z wyliczeń wynika, że przyjęty do obliczeń prostokątny kształt S_0 nie przynosi dużego błędu. Uproszczenie to przyjęto w dalszych obliczeniach dla wariantów tarcz szybowych pokazanych w tablicy 6 i 7. Szukana funkcja posiada postać:

$$S_0 = f(n, L, l, C_1, c_r, K, h, i)$$

gdzie:

n - ilość naczyń wydobywczych (2 lub 4)

h - wymiar poprzeczny prowadnika pomniejszony o wielkość podcięcia.

Rys.19. Przekrój poprzeczny szybu kołowego wraz z wyposażeniem w 4 naczynia wydobywcze

Na rys.19 przyjęto odstęp między naczyniem wydobywczym, a prostą 11-12 równy odstępowi między naczyniem a obudową szybu. Równość tę przyjęto na podstawie konfrontacji w przy-

Tablica 6

Zestawienie rozwiązań tarczy szybowej (wymiary w m)
(dźwigary drewniane dotyczą szybu prostokątnego i kwadratowego)

Wariant wyposażenia	I	II	III	IV
Klatka	2.3, 55.1, 12	2.3, 55.1, 12	2.3, 55.1, 12	2.3, 40.1, 35
Prowadniki drewniane	4.0, 18.0, 16	4.0, 18.0, 16	4.0, 18.0, 16	4.0, 18.0, 16
Dźwigary metalowe	I 30 k = 0, 125	I 30 k = 0, 125	I 30 k = 0, 125	I 30 k = 0, 125
Dźwigary drewniane	0, 18.0, 20	0, 18.0, 20	0, 18.0, 20	0, 18.0, 20
Przedział drabinowy	1	--	--	--
Rurociągi	2.d.d = 0, 300	2.d.d = 0, 300	--	--
Kable elektryczne	4.d.d = 0, 052	4.d.d = 0, 052	4.d.d = 0, 052	4.d.d = 0, 052
Liny wycią- gowe	2.d.d = 0, 050	2.d.d = 0, 050	2.d.d = 0, 050	2.d.d = 0, 050

padku 5 i 2 (tablica 1). Z rys.19 wynika, że

$$S_0 = DE - 4 \frac{FG}{2} = DE - 2FG \quad (31)$$

W przypadku transgresji układu osi przedziału wydobywczego względem układu osi poziomych szybu wzór będzie posiadał postać:

$$S_0 = DE - FG \quad (32)$$

Po wstawieniu wartości z rys.21

$$S_0 = DE - 2 \left(\frac{E}{2} - p \right) \left(\frac{D}{2} - R \cos \beta \right) \quad (33)$$

$$S_0 = DE - \left[E - 2 \sqrt{R^2 - \left(\frac{D}{2} \right)^2} \right] \left(\frac{D}{2} - \sqrt{R^2 - \left(\frac{E}{2} \right)^2} \right) \quad (34)$$

4.2. Określenie C_0 dla przekrojów pozostałych

Znając parametry charakteryzujące przedział wydobywczy można obliczyć S_0 dla różnych kształtów przekroju poprzecznego szybu. Obliczenie przeprowadza się podobnie do opisanego w poprzednim rozdziale. W przypadku bocznego usytuowania przewodników drewnianych S_0 dla przekrojów prostokątnych i kwadratowych wyniesie:

$$S_0 = (L+2cr) \cdot (2l+3K+4h+4i) \quad (\text{rys.19}) \quad (35)$$

dla przewodników czołowych

$$S_0 = (L+2K+2h+2i) \cdot (2cr+2L+c'_1) \quad (36)$$

We wzorze (36) $2cr$ przedstawia odstęp między naczyniem wydobywczym, a obudową (drewnianą), który jest równy odstępowi pomiędzy dwoma poruszającymi się naczyniami. c'_1 oznacza odstęp pomiędzy naczyniem wydobywczym, a przedziałem drabino-

wym. Szyb bez przedziału drabinowego; za c_1 przyjmuje się C_T . Wielkości odstępów (tablica 1) zależnie od rodzaju obudowy, rozmieszczenia i rodzaju uzbrojenia będą uwzględniane w dalszych rozważaniach.

5. Analiza wielkości wskaźników

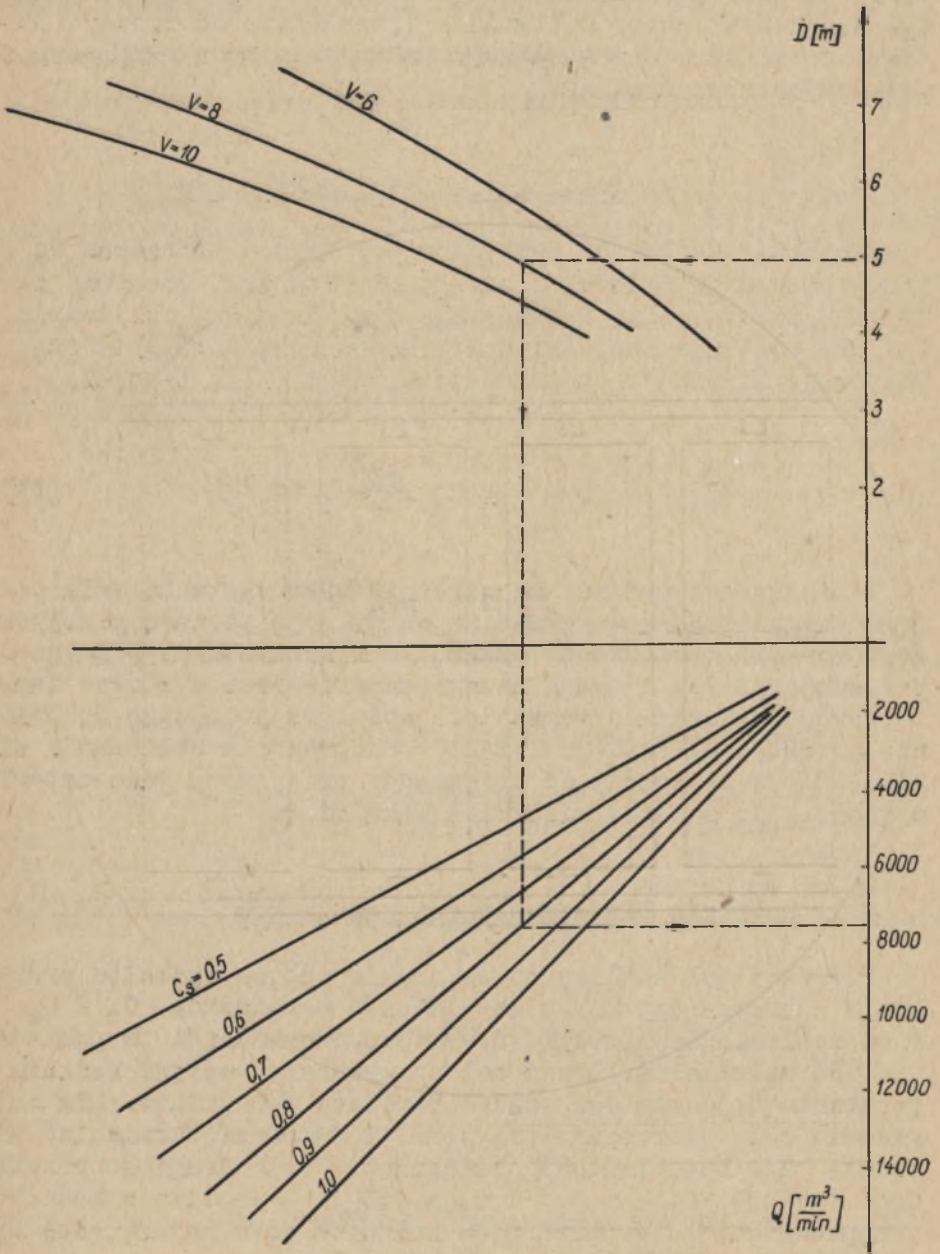
Znajomość zdolności wentylacyjnej szybów potrzebna do przeprowadzenia żądanej ilości powietrza jest powodem, dla którego podano wzory i nomogramy umożliwiające obliczenie C_S dla możliwie wszystkich wariantów rozwiązania tarczy szybowej. Zależność tę przedstawia wzór (37); (rys.20)

$$Q = v \cdot C_S \cdot \frac{\pi D^2}{4} \cdot 60 \quad (37)$$

Z powyższego wynika, że wskaźnik wykorzystania pola poprzecznego szybu ze względu na wentylację posiada praktyczne zastosowanie. Obliczanie wskaźnika wykorzystania pola poprzecznego szybu z uwagi na wyposażenie jest w sferze teoretycznych rozważań na temat możliwości racjonalnego wykorzystania przestrzeni szybowej. Fakt ten ogranicza obliczanie wskaźnika C_W w tej pracy do przykładów przyjętych jako materiał wyjściowy do analizy wielkości wskaźników.

5.1. Kryteria porównywalności wskaźników

Pierwszy cel analizy to wykazanie wpływu kształtu przekroju poprzecznego szybu na wielkość wskaźników C_S i C_W oraz znalezienie kształtu dla którego wskaźniki te posiadają wartość maksymalną. Drugi cel to wykazanie wpływu rodzaju wyposażenia dającego maksymalne wartości wskaźników. Dla osiągnięcia celu pierwszego przyjęto $S_U = \text{const}$, zmieniać się będzie S_C . Natomiast dla osiągnięcia celu drugiego przebadano funkcję $C_S = f(S_C)$ i $C_W = f(S_U)$, a analizę wskaźników przeprowadzono dla przekrojów kołowych jako najczęściej występujących w budownictwie szybowym.

Rys.20. Nomogram 11. Wpływ wskaźnika C_s na ilość przepływającego przez szyb powietrza

5.2. Przyjęcie do analizy wariantów rozwiązań tarczy szybowej

Ustalając do analizy warianty tarczy szybowej (C_S , C_W) zwrócono uwagę by dały one pełną ocenę kształtowania się tych wskaźników; wykorzystano w tym celu katalogi tarcz szybowych P.B.Sz. w Bytomiu. Tablica 6 zawiera materiał do analizy wskaźników wg funkcji $C_S = f(S_C)$ i $C_W = f(S_C)$, a tablica 7 dla funkcji $C_S = f(S_S)$ i $C_W = f(u)$. W analizie wzięto pod uwagę przedział drabinowy, gdy a - włazy pomostowe leżą w linii pionowej, b - włazy i drabiny są względem siebie przesunięte, c - drabiny pionowe. Przedziały drabinowe a i b odnoszą się do drabin nachylonych. Zależnie od kształtu przekroju poprzecznego szybu przepisy podają minimalne wymiary przedziału drabinowego. Racjonalnym jest przedział drabinowy w kształcie prostokąta, który również przyjęto w szybach kołowych ponieważ i tak reszta pola w przekroju szybu kołowego jest niewykorzystana. Przyjęto również jednakowe przekroje liny nośnej i wyrównawczej. Uproszczenie to nie może mieć ujemnego wpływu na wyniki, gdyż wartość C_S jest bardzo mała.

5.3. Obliczenie wskaźników dla ustalonych wariantów rozwiązań tarczy szybowej

Urządzenia wyposażające szyb w różnych wariantach wraz z odstępami ruchowymi podaje tablica 1. Po obrysowaniu zestawu urządzeń odpowiednim kształtem przekroju poprzecznego szybu oblicza się wskaźniki C_S i C_W , posługując się poprzednio podanymi wzorami i nomogramami.

5.3.1. Wskaźniki C_S , C_W według wariantu 1 (tablica 6)

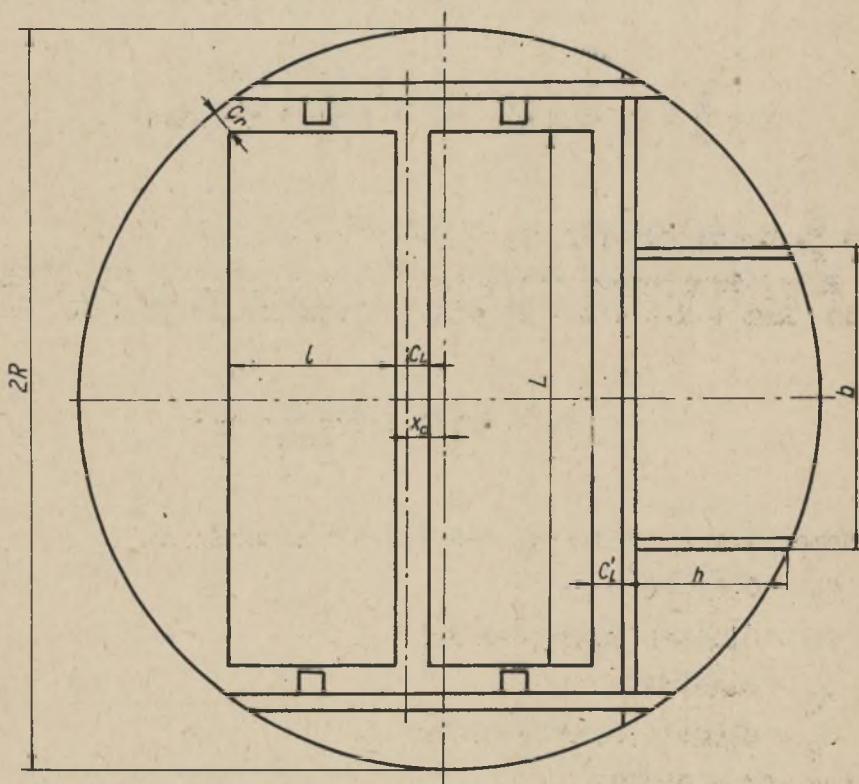
5.3.1.1. Dla przekroju kołowego (rys.21)

$$C_S = 1 + C_1 - C_2 - C_3 - C_4 - C_5 \quad (3)$$

$$C_1 = \frac{1}{180^\circ} \arcsin \frac{b}{D} - \frac{1}{\pi} \sqrt{\left(\frac{b}{D}\right)^2 - \left(\frac{b}{D}\right)^4} + \frac{4}{\pi} \cdot \frac{b}{D} \cdot \frac{h}{D} \quad (14)$$

Przyjęto parametry przedziału drabinowego "a": rozstaw pomostów w pionie - 6,25 m, wymiar otworu w kierunku drabiny - 0,7 m, wymiar otworu w kierunku szerokości drabiny - 0,6 m, szerokość drabiny 0,4 m, odstęp między podstawą drabiny a przepierzeniem 0,1 m, odstęp między podstawą drabiny a ścianą boczną 0,6 m, nachylenie drabiny - 80° , wysokość drabiny nad pomostem . . 1 m.

Rys.21. Przekrój poprzeczny szybu kołowego wyposażony w dwa naczynia wydobywcze

Podłużny wymiar przedziału drabinowego wynosi:

$$b = 0,6 + 6,25 \cdot \text{ctg } 80^\circ + \text{ctg } 80^\circ = 1,878 \text{ m}$$

Wymiar przedziału w kierunku szerokości drabiny

$$h = 0,1 + 0,4 + 0,6 = 1,1 \text{ m}$$

Średnicę szybu określa się przez wstawienie do równania okręgu $x^2 + y^2 = R^2$ punktów o współrzędnych:

$$x = x_0 + \frac{C_1}{2} + 1 + C_r \cos 45^\circ$$

$$y = \frac{1}{2} + C_r \sin 45^\circ \quad \text{i} \quad x = \frac{C_1}{2} + 1 + C'_1 + h - x_0$$

$y = \frac{b}{2}$, po wyliczeniu $x_0 = 0,24 \text{ m}$, $R = 2,44 \text{ m}$.

Przyjęto promień znormalizowany $R = 2,5 \text{ m}$. Dla obliczonych $R \cdot h$ i b odczytuje się z nomogramu 1; $C_1 = 0,126$;

$$C_2 = 1,274 \cdot \frac{c \cdot h}{D^2} \cdot n \quad (7)$$

Z nomogramu 2 odczytuje się dla wariantu I

$$C_2 = 0,00586$$

$$C_3 = 0,0072 \quad (\text{nomogram 5})$$

$$C_4 = 0,000433$$

$$C_5 = 0,0002 \quad (\text{nomogram 4})$$

zatem $C_s = 0,8603$

$$C_w = C_0 + C_1 + C_6 + C_7 \quad (30)$$

$$C_0 = \frac{S_0}{S_c}; \quad S_0 = DE - FG \quad (32)$$

Przyjęto $K = 0,125$ (dwuteownik I 30 - przyjęto z katalogu tarcz szybowych PBSz - Bytom), $h = 0,14$ m (wielkość podcięcia przewodnika przyjęto 2 cm), $i = 0,03$ m (grubość ścianki ślizgowej przewodnicy + odstęp między tą ścianką a przewodnikiem - "Głębienie szybów" - Pokrowski; PTEKW).

$$C_r = 0,150 \text{ m}$$

$$C_1 = 0,20 \text{ m}$$

Pozostałe wielkości zawarte są w tabelicy 6.
Korzystając ze wzorów:

$$D = B + 2 C_r$$

$$F = \frac{E}{2} - p \quad (\text{rys.21})$$

otrzymuje się:

$$H = i + h + K = 0,295 \text{ m}; \quad R' = \sqrt{\left(\frac{1}{2}\right)^2 + \left(\frac{B}{2}\right)^2} = 2,154 \text{ m}$$

$$B = n \cdot 1 + (n-1) C_1 = 2,44; \quad R = R' + C_r = 2,304 \text{ m}$$

$$D = 2,74 \text{ m}; \quad \cos \alpha = \frac{D}{2R} = 0,595$$

$$E = L + 2H = 4,14 \text{ m}; \quad \sin \beta = \frac{E}{2R} = 0,900$$

$$p = R \sin \alpha = 1,852$$

$$G = \frac{D}{2} - R \cos \beta = 0,366 \text{ m}; \quad F = \frac{E}{2} - p = 0,218 \text{ m}$$

$$S_o = DE - 2 \left(\frac{E}{2} - p\right) \cdot \left(\frac{D}{2} - R \cos \beta\right) = 11,264 \text{ m}^2$$

$$C_o = 0,574$$

$$C_1 = 0,1121$$

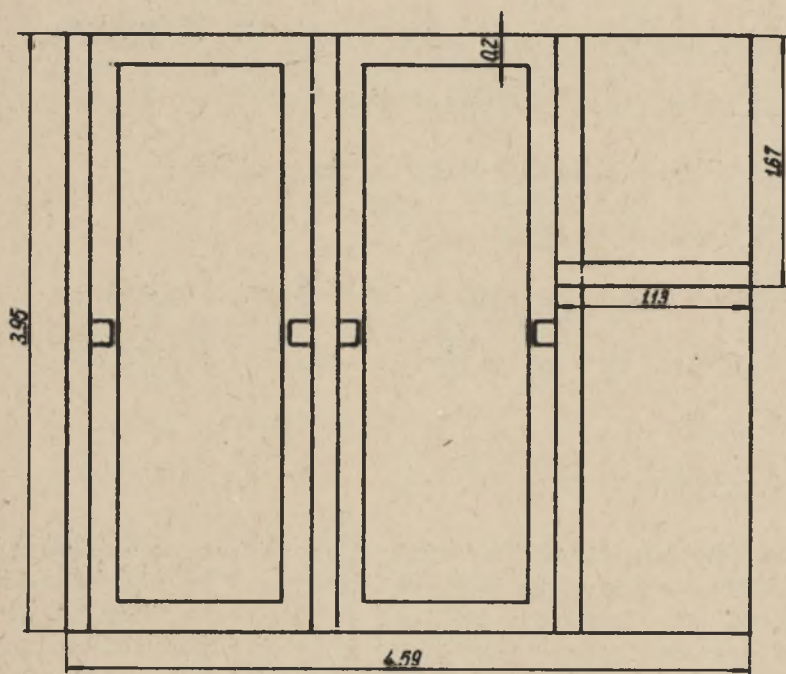
Mimo, że przedział drabinowy jest zawsze o kształcie prostokątno-łukowym (w szybach kołowych) to dla obliczeń wskaźnika C_w przyjęto go jako prostokątny, uzasadniając ten fakt w ten sposób, że gdyby przekrój poprzeczny szybu pomniejszyć o różnicę pól tych 2 przedziałów (odcinek koła) to nie miałyby to wpływu na pomniejszenie powierzchni użytecznej. C_6 łącznie z zamocowaniem zajmuje powierzchnię $0,620 \times 0,620$ m. W przypadku dwóch rurociągów $S_6 = (2 \cdot 0,620 +$

$$+ 0,10) \cdot 0,620 = 0,831 \text{ m}^2 \text{ wówczas } C_6 = \frac{4 \cdot 0,83}{\pi \cdot 25} = 0,0423;$$

$$C_7 = \frac{4 \cdot 0,125}{\pi \cdot 25} = 0,00639. \text{ Suma podwskaźników } C_w = 0,73479.$$

5.3.1.2. Dla przekroju prostokątnego

Typowe dla tego przekroju są obudowa i dźwigary drewniane. Wielkość przedziału drabinowego w tym przypadku jest mniejsza, gdyż pionowy odstęp między pomostami drabinowymi wynosi 4 m. Pozostałe wymiary przedziału drabinowego wynoszą: $b = 0,6 + 4 \operatorname{ctg} 80^\circ + \operatorname{ctg} 80^\circ = 1,48 \text{ m}$. Po uwzględnieniu grubości desek przepierzenia od strony przedziału rurowego $0,03 \text{ m}$ i o wymiar dźwigara pomocniczego $0,16$, zatem $b = 1,67 \text{ m}$. Szerokość przedziału $h = 0,03 + 0,1 + 0,4 + 0,6 = 1,13 \text{ m}$.

Rys.22. Przekrój poprzeczny szybu prostokątnego wyposażony w dwa naczynia wydobywcze

$$S_c = 3,95 \cdot 4,59 = 18,13 \text{ (rys.22)}; \quad C_1 = \frac{S_1}{S_c}$$

$S_1 = 1,51 \cdot 1,13 = 1,7063 \text{ m}^2$ - gdyż wspólny dźwigar dla rurociągu i przedziału drabinowego nie pomniejsza strugi powietrza.

$$c_1 = \frac{1,7063}{18,13} = 0,0941$$

$$c_2 = \frac{4 \cdot 0,18 \cdot 0,16}{18,13} = 0,00635 \text{ (nomogram 7)}$$

$$c_3 = 0,00877 \text{ (nomogram 8)}$$

$$c_4 = 0,000468 \text{ (nomogram 4)}$$

$$c_5 = 0,000216$$

$$c_s = 0,8901$$

$$c_o = \frac{S_o}{S_c}; S_o = (L + 2c_s) \cdot (2l + 3k + 4h + 4i) \quad (33)$$

$$S_o = (3,35 + 2 \cdot 0,20) \cdot (2 \cdot 1,12 + 3 \cdot 0,18 + 4 \cdot 0,14 + 4 \cdot 0,03) = 13,667 \text{ m}^2$$

$$c_o = \frac{13,667}{18,13} = 0,7538$$

$$c_1 = \frac{1,867}{18,13} = 0,1041$$

$$c_6 = \frac{0,831}{18,13} = 0,0458$$

$$c_7 = \frac{0,1253}{18,13} = 0,00691$$

$$c_w = 0,9106$$

5.3.1.3. Dla przekroju kwadratowego

Aby uzyskać przekrój kwadratowy powiększa się szerokość prostokątnego szybu w świetle obudowy o wielkość $4,59 - 3,95 = 0,64$ m. Wielkość urządzeń szybowych w myśl założeń pozostaje niezmienna, a obliczenia przeprowadza się analogicznie.

$$S_c = 4,59 \cdot 4,59 = 21,068 \text{ m}^2$$

$$C_1 = \frac{1,7063}{21,068} = 0,0808;$$

$$C_2 = 0,00546 \quad (\text{rys. 10})$$

$$C_3 = 0,007525 \quad (\text{rys. 11})$$

$$C_4 = 0,000403$$

$$C_s = 0,9056$$

$$C_5 = 0,0001862 \quad (\text{rys. 6})$$

$$C_o = \frac{13,667}{21,068} = 0,6487$$

$$C_1 = \frac{1,887}{21,068} = 0,0896$$

$$C_6 = \frac{0,831}{21,068} = 0,0394$$

$$C_7 = \frac{0,1253}{21,068} = 0,00594$$

$$C_w = 0,7836$$

5.3.1.4. Dla przekroju eliptycznego (rys. 23)

W celu określenia powierzchni elipsy założono stosunek półosi $1,2 = \frac{a_1}{b_1}$, a następnie wstawiając do równania elipsy punkty o współrzędnych

$$\frac{x^2}{a_1^2} + \frac{y^2}{b_1^2} = 1$$

$$x = x_o + \frac{c_1}{2} + 1 + c_r \cos 45^\circ$$

$$y = \frac{1}{2} + c_r \sin 45^\circ \text{ i } x = \frac{c_1}{2} + 1 + c'_1 + h - x_o$$

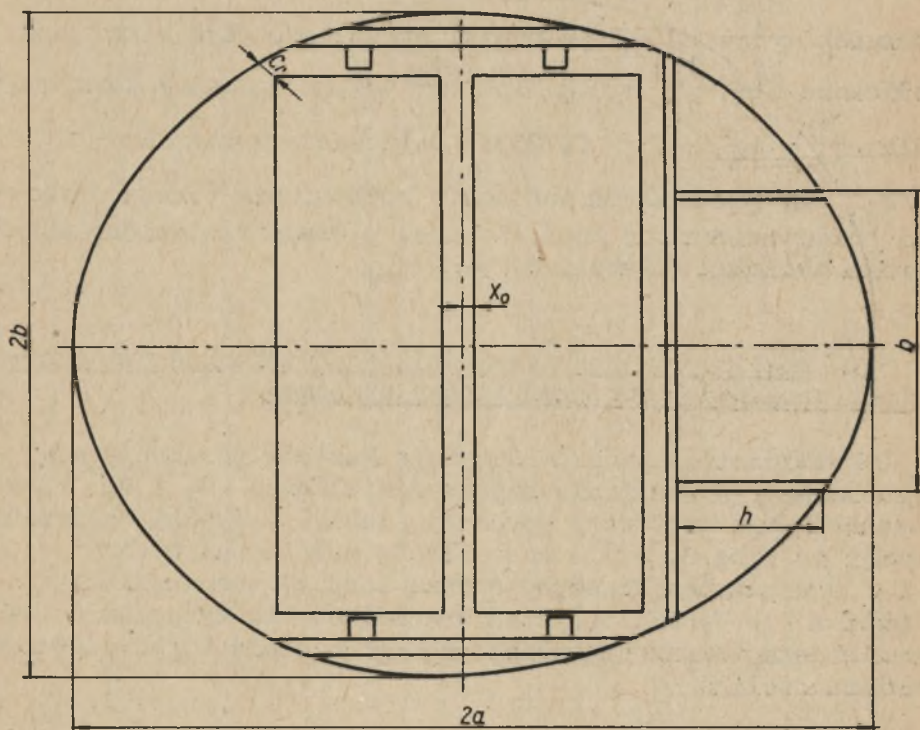
$$y = \frac{b}{2} \text{ po przekształceniu}$$

$$\frac{(2,47 - x_o)^2}{a_1^2} + \frac{1,0}{b_1^2} = 1$$

otrzymuje się stąd $b_1 = 2,22 \text{ m}$

$$a_1 = 2,66 \text{ mm}$$

$$x_0 = 0,09 \text{ m}$$

Rys.23. Przekrój poprzeczny szybu eliptycznego wyposażony w dwa naczynia wydobywcze

$$S_c = 18,53 \text{ m}^2$$

$$C_1 = 0,1316 \text{ (rys.20)}; \quad C_2 = 0,0062 \text{ (rys.4)}$$

$$C_3 = 0,00857 \text{ (rys.7)}; \quad C_4 = 0,000459 \text{ (rys.6)}$$

$$C_e = 0,8530; \quad C_5 = 0,000212$$

$$S_o = (L + 2k + 2h' + 2i)(2 \cdot 1 + 2c'_1 + c_1) = 11,350 \text{ m}^2$$

$$C_o = 0,6125$$

$$C_1 = \frac{2,20}{S_c} = 0,1188; \quad C_6 = \frac{0,831}{S_c} = 0,0448$$

$$C_7 = \frac{0,1253}{S_c} = 0,00677; \quad C_w = 0,7829$$

Stosunek $\frac{a_1}{b_1} = 1,2$, daje wyniki optymalne, gdyż wskaźniki obliczone dla $\frac{a_1}{b_1} > 1,2$ lub $\frac{a_1}{b_1} < 1,2$ są mniej korzystne (dla $\frac{a_1}{b_1} = 1,5$; $C_w = 0,7253$). Obliczenie wskaźników C_s i C_w dla pozostałych wariantów rozwiązania tarczy szybowej przeprowadza się analogicznie, dlatego zestawiono tylko wyniki obliczeń w tabeli 8, 9.

5.4. Analiza wielkości wskaźników obliczonych dla przyjętych wariantów rozwiązań tarczy szybowej

O wielkości wskaźników decyduje kształt przekroju poprzecznego i wyposażenie szybu; na wielkości C_w i C_s opracowano 4 wariant tarczy szybowej (tabl.6). Wyniki obliczeń podaje tablica 8, a dla znalezienia zależności między C_s i C_w a wyposażeniem szybu sporządzono 17 tarcz szybowych (tablica 7). Wyniki obliczeń wskaźników dla tych wariantów rozwiązania tarczy dominującego w górnictwie szybu kołowego zawiera tablica 9.

5.4.1. Uporządkowanie wskaźników

5.4.1.1. Dla wpływu kształtu przekroju poprzecznego szybu na kształtowanie się wskaźników C_s i C_w

Rodzaj wyposażenia szybu posiada decydujący wpływ na wybór kształtu szybu, gdy chodzi o uzyskanie wskaźników optymalnych. Jeżeli założyć, że szyb wyposażony jest tylko w urządzenia wyciągowe to przekrój prostokątny będzie najkorzystniejszy, S_c jest najmniejsze, a $C_w = 1$.

Jeżeli założyć, że szyb ma być wyposażony w dwie klatki, przedział drabinowy, dwa rurociągi i cztery kable elektryczne (wariant I tabl.6) to wybór kształtu prostokątnego jest i w tym wypadku trafny, gdyż uzyskuje się największe wskaźniki ($C_w = 0,9106$; $C_s = 0,8901$); $C_w < 1$ tłumaczy się

Tablica 8

Wyliczone wartości C_s , C_w dla 4 wariantów i przyjętych do rozważań przekrojów szybów

Wariant	Kołowy		Eliptyczny		Prostokątny		Kwadratowy	
	C_s	C_w	C_s	C_w	C_s	C_w	C_s	C_w
I	0,8603	0,7348	0,8530	0,7829	0,8901	0,9106	0,9056	0,7836
II	0,9828	0,7399	0,9825	0,7697	0,9817	0,9342	0,9816	0,9375
III	0,9923	0,6900	0,9919	0,7331	0,9911	0,9607	0,9918	0,8831
IV	0,9929	0,7245	0,9928	0,7297	0,9909	0,9639	0,9924	0,8125

Tablica 9

Wyniki obliczeń wskaźników C_s i C_w dla przyjętych wariantów tarcz szybowych

Wariant	I		II		III		IV		V		VI		VII	
	$H(m)$	2,50	2,40	2,50	2,60	2,60	2,59	2,60	2,50	2,60	2,60	2,60	2,60	2,60
C_s	0,8603	0,8463	0,8593	0,8703	0,8692	0,8641	0,8699	0,8641	0,8750	0,8774	0,8750	0,8774	0,8774	
C_w	0,7348	0,7715	0,7151	0,7511	0,7675	0,7399	0,7627	0,7399	0,7334	0,7120	0,7334	0,7120	0,7120	

VIII	IX		X		XI		XII		XIII	
	$H(m)$	2,50	3,38	2,50	2,62	2,29	2,60	2,57	2,60	2,57
C_s	0,9928	0,8591	0,8724	0,8341	0,8925	0,8672	0,8699	0,8699	0,8669	0,8699
C_w	0,6584	0,7694	0,7013	0,6890	0,7373	0,7536	0,7372	0,7691	0,7497	0,7497

XIV	XV		XVI		XVII	
	$H(m)$	3,60	3,60	3,60	3,60	3,60
C_s	0,9320	0,9366	0,9359	0,9320	0,9320	0,9320
C_w	0,6683	0,6693	0,7261	0,7382	0,7382	0,7382

Tablica 10

Uporządkowane wskaźniki C_m dla szybów o różnych kształtach poprzecznych

Wariant I	Prostokąt. 0,9106	Kwadratowy 0,7836	Eliptyczny 0,7829	Kołowy 0,7348
Wariant II	Kwadratowy 0,9375	Łuk, czter. 0,8562	Eliptyczny 0,7697	Kołowy 0,7399
Wariant III	Prostokąt. 0,9607	Kwadratowy 0,8831	Eliptyczny 0,7331	Kołowy 0,6900
Wariant IV	Prostokąt. 0,9639	Kwadratowy 0,8125	Eliptyczny 0,7297	Kołowy 0,7245

Tablica 11

Uporządkowane wskaźniki C_B dla szybów o różnych kształtach poprzecznych

Wariant I	Kwadratowy 0,9056	Prostokąt. 0,8901	Kołowy 0,8603	Eliptyczny 0,8530
Wariant II	Kołowy 0,9828	Eliptyczny 0,9821	Prostokąt. 0,9817	Kwadratowy 0,9816
Wariant III	Kołowy 0,9923	Eliptyczny 0,9919	Kwadratowy 0,9918	Prostokątny 0,9911
Wariant IV	Kołowy 0,9929	Eliptyczny 0,9928	Kwadratowy 0,9924	Łuk, czterost. 0,9917

nie zajściem przez rurociągi i kable pola pozostałego obok przedziału drabinowego. Wielkość C_w dla szybu kwadratowego jest uzależniona od wymiarów przedziału wydobywczego jak wynika z zestawienia wskaźników dla wariantów III i IV. Dla tych wariantów C_w jest tym większe im kształt przedziału wydobywczego jest bardziej zbliżony do kwadratowego. Przekrój eliptyczny we wszystkich czterech wariantach daje wyższy wskaźnik C_w niż przekrój kołowy. Tłumaczy się to mniejszą powierzchnią całkowitą szybu eliptycznego. Powierzchnia elipsy zależy od stosunku pół osi dlatego w przypadku nieokreślenia tego stosunku innymi względami należy go tak obliczyć by uzyskać mniejszą powierzchnię dla założonego wyposażenia szybu. Tablica 10 i 11 zawiera wskaźniki obliczeń dla różnych kształtów przekroju poprzecznego szybu uporządkowane od wartości najwyższych do najmniejszych.

5.4.1.2. Dla wpływu wyposażenia szybu na kształtowanie się wskaźników C_s i C_w

Z zestawienia wskaźników dla wariantów I, II, III i IV (tablica 9, 7) wynika, że wymiary klatek szybowych posiadają znaczny wpływ na wielkość wskaźników C_s ; C_w . Prawie największy wskaźnik C_w daje wariant II ($C_w = 0,7715$) dla wyliczonej średnicy szybu $D = 4,8$ m, przy średniej znormalizowanej $D = 5,0$ m C_w spada o 6%. $C_w = 0,7715$ zostało osiągnięte dzięki prawie kwadratowemu zestawowi urządzeń szybowych (3,84 m, 3,94 m). Warianty I, V i VI utworzone w celu wykazania wpływu rodzaju przewodników na wielkość C_w . Różnica we wskaźnikach obliczonych dla szybu z przewodnikami drewnianymi i szynowymi jest nieznaczna i wynika jedynie z przyjęcia różnych wielkości i i h . Pozostałe parametry są w obu wypadkach stałe. Zastosowanie w szybie przewodników liniowych nie daje dobrego wykorzystania pola przekroju poprzecznego szybu co tłumaczy się tym, że odstępy projektowane przepisami między dwoma naczyniami wydobywczymi i między naczyniem a obudową muszą być ze względów bezpieczeństwa często większe niż te same odstępy w przypadku przewodników drewnianych lub szynowych. Wzrost odstępów wpływa na powiększenie średnicy szybu. Stanowi to ujemną stronę przewodników linowych. Za instalowanie w szybie rurociągów nie powoduje na ogół konieczności powiększania średnicy szybu obliczonej dla przedziału wydobywczego i drabinowego ponieważ znajdują się one w przestrzeni drugorzędnej szybu (między obudową, a przedziałem wydobywczym lub drabinowym). Z zestawienia wskaźników wa-

riantu III i IV wynika, że dwa rurociągi podnoszą C_w równe 0,7120 do wielkości $C_w = 0,7511$ i obniżają $C_s = 0,877$ do wielkości $C_s = 0,870$. Ze wzrostem ilości rurociągów w szybie C_w rośnie szybciej niż maleje C_s . Powodem nieproporcji jest nieuwzględnienie podczas obliczania C_s belek wspornikowych dla umocowania rurociągu. Obecność w szybie przedziału drabinowego może C_w obniżyć lub podnieść, bowiem wpływ ten również zależy od kształtu przedziału wydobyczego. W szybach z dwoma klatkami o wymiarach 3,4 m . 1,35 m przedział drabinowy obniża C_w o $\sim 1\%$ (warianty VII i VIII), natomiast C_s o $\sim 12\%$. C_w dla wariantu IV wynosi 0,7675. Jeżeli w tym wariantcie usunąć przedział drabinowy to wskaźnik zmaleje do $C_w = 0,7432$. Obniży to również choć nieznacznie wielkość C_s . Powyższe warianty posiadały przedział drabinowy zbudowany w ten sposób, że wystająca nad pomostem spoczynkowym drabina miała nachylenie 80° . Rozwiązanie to powoduje zmniejszenie przekroju strugi powietrza dlatego powinna się wystająca 1 m nad pomostem drabinę nagiąć do pionu lub zastąpić klamrami. Przyczyni się to zmniejszenia średnicy szybu prawie o 4 cm. Nastąpi wzrost C_s z 0,8463 (wariant II) do 0,8591 (wariant IX) i obniżenie C_w z 0,7715 do 0,7694 dla średnic szybowych wynikłych z obliczeń. Lepsze efekty dają drabiny pionowe. W tym przypadku $C_w = 0,7973$, $C_s = 0,8925$ w stosunku do innych przedziałów drabinowych co podaje IV rozwiązanie przedziału drabinowego (wariant X) przy czym uzyskuje się 31% niewykorzystanej przestrzeni szybowej ($C_w = 0,6890$, $C_s = 0,8341$). Włazy tego przekroju nie pokrywają się w linii pionowej lecz są one względem siebie przesunięte tak, że wymiar przedziału liczony w kierunku szerokości drabin został powiększony o 0,6 m i wynosi 1,7 m co podniosło średnicę szybu z 4,77 do 5,24 m. Z zestawienia wskaźników obliczonych dla wariantu XVI i III oraz XVII i IV wnioskuje się, że urządzenie dwuwyciągowe daje słabsze wykorzystanie pola przekroju poprzecznego szybu niż urządzenie jednowyciągowe. Mimo, że wariant XVI różni się od wariantu III tylko dodatkową parą klatek, to jednak C_w spada z 0,7511 w wariantcie III do 0,7382 w wariantcie XVI. Dla klatek o wymiarze 3,7 m . 1,27 m różnica ta jest większa i wynosi 0,7675 (wariant IV), 0,738 (wariant XVII). Zależność tę zauważa się przy szybach skipowych (warianty XII, XIII, XIV, XV). Ponadto o wielkości wskaźników wymiary skipów decydują w równym stopniu jak wymiary klatek. Tablica 12, 13 podaje uporządkowane wartości najwyższych i najniższych wskaźników.

Tablica 12

Wartość wskaźnika C_m uporządkowana od najniższych do najwyższych wartości

Wariant R(m) C_m	XI 2,29 0,7973	II 2,40 0,7715	IX 2,38 0,7694	XIII 2,57 0,7691	IV 2,59 0,7675	IV 2,60 0,7627	XII 2,57 0,7536	III 2,60 0,7511	XIII 2,60 0,7497
V 2,50 0,7399 m	XVII 3,60 0,7382	XII 2,60 0,7372	I 2,60 0,7348	VI 2,60 0,7334	XVI 3,60 0,7261	VIII 2,38 0,7245	II 2,50 0,7151	VII 2,60 0,7120	IX 2,50 0,7013
X 2,62 0,6890	XV 3,60 0,6693	XIV 3,60 0,6683	VIII 2,50 0,6584						

Tablica 13

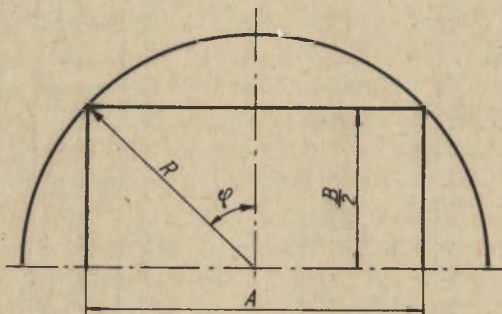
Wartość wskaźnika C_B uporządkowana od wartości najniższych do najwyższych

Wariant R(m) C_B	VIII 2,50 0,9935	VIII 2,38 0,9928	XV 3,60 0,966	XVI 3,60 0,9359	XVII 3,60 0,9320	XIV 3,60 0,9320	XI 2,29 0,8925	VII 2,60 0,8774	VI 2,60 0,8750
IX 2,60 0,8724	XII 2,60 0,8699	IV 2,60 0,8699	XIII 2,60 0,8699	XII 2,60 0,8699	IV 2,59 0,8692	XII 2,57 0,8672	XIII 2,57 0,8669	V 2,60 0,8641	I 2,50 0,8503
II 2,50 0,8593	IX 2,38 0,8591	II 2,40 0,8463	X 2,62 0,8341						

5.5. Możliwości podniesienia wartości wskaźnika C_w

O wielkości C_w w wysokim stopniu decydują wymiary naczyń wydobywczych. Wpływ ten uwydatnia się we wszystkich kształtach przekroju poprzecznego szybu. Ważność tego zagadnienia skłania do znalezienia na drodze matematycznej optymalnych wymiarów przedziału wydobywczego dla których wskaźniki C_w posiadałyby wartość maksymalną.

5.5.1. Optymalna wielkość przedziału wydobywczego "e_{opt}" dla przekroju kołowego szybu (rys.24, rys.19).

Rys.24. Schemat optymalnego przedziału wydobywczego w przekroju kołowym szybu

Wielkość

$$C_{o1} = \frac{A \cdot B}{\pi R^2} \quad (38)$$

gdzie:

$$A = 2 \cdot l + 2c_r \cos 45^\circ + c_1$$

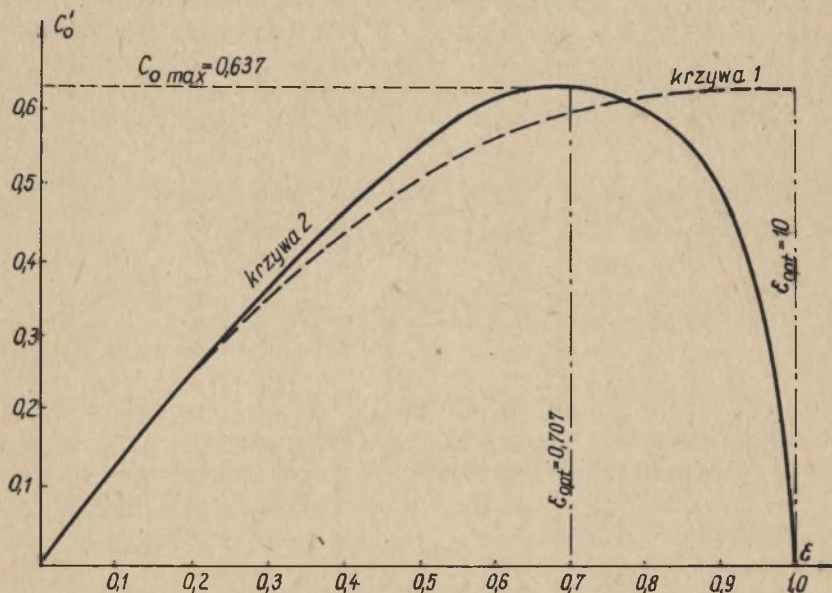
$$B = L + 2c_r \sin 45^\circ$$

$$\frac{A}{B} = \operatorname{tg} \varphi = e$$

$$C_{o1} = \frac{2 R \sin \varphi \cdot 2 R \cos \varphi}{\pi \cdot R^2} = \frac{2}{\pi} \frac{2 \operatorname{tg} \varphi}{1 + \operatorname{tg}^2 \varphi} \quad (39)$$

po podstawieniu do wzoru wartości za $\text{tg } \varphi$ otrzymamy:

$$C_{o_1} = \frac{4}{\pi} \frac{1}{\frac{1}{e} + e} \quad (\text{rys.25}) \quad (40)$$

Rys.25. Krzywa 1 - Określenie $C_{o_{\max}}$ dla przekroju kołowego
 Krzywa 2 - Określenie $C_{o_{\max}}$ dla przekroju eliptycznego

Różniczkując tę funkcję względem e i po przyrównaniu do 0 otrzymamy

$$\frac{dC_{o_1}}{de} = \frac{4}{\pi} \frac{1 - \frac{1}{e^2}}{\left(\frac{1}{e} + e\right)^2} = 0$$

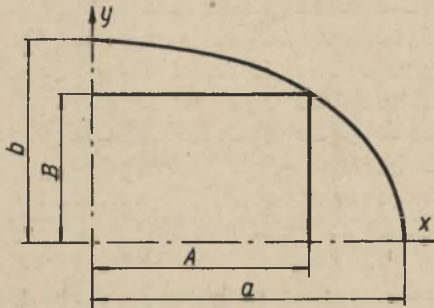
$$1 - \frac{1}{e^2} = 0 \rightarrow e = 1 = e_{\text{opt}}$$

natomiast

$$C_{o_1 \max} = \frac{4}{\pi} \frac{1}{1+1} = \frac{2}{\pi} = 0,637 \quad (41)$$

W n i o s k i: 1 - w przekroju kołowym szybu kształt kwadratowy przedziału wydobywczego daje najlepsze wykorzystanie pola przekroju poprzecznego szybu (dotyczy to szybu bez przedziału drabinowego), 2 - z wykresu (rys.25) wynika, że małej odchyłce od e_{opt} towarzyszy nieznaczna zmiana C_{o_1} .

5.5.2. Optymalna wielkość przedziału wydobywczego " e_{opt} " dla przekroju eliptycznego szybu (rys.26).

Rys.26. Schemat optymalnego przedziału wydobywczego w przekroju eliptycznym szybu

Wielkość

$$C_{o_1} = \frac{4 \cdot A \cdot B}{\pi \cdot a \cdot b} \quad (42)$$

$$y = \sqrt{b^2 - x^2 \frac{b^2}{a^2}}$$

gdym $x = A$ to $y = B$;

zatem

$$B = \sqrt{b^2 - A^2 \frac{b^2}{a^2}}$$

$$C_{o_1} = \frac{4 A \sqrt{b^2 - A^2 \frac{b^2}{a^2}}}{\pi \cdot a \cdot b} = \frac{4}{\pi} \sqrt{\left(\frac{A}{a}\right)^2 - \left(\frac{A}{a}\right)^4}$$

przyjmując $e = \frac{A}{a}$ otrzymamy

$$C_{o_1} = \frac{4}{\pi} \sqrt{e^2 - e^4} \quad (\text{rys.25}) \quad (43)$$

$$e_{\text{opt}} = 0,707; C_{o_1 \text{ max}} = 0,637 \quad (44)$$

W n i o s k i: 1 - optymalne wymiary przedziału wydobywczego zależą od parametrów szybu eliptycznego, a więc od (a,b), 2- $C_{o_1 \text{ max}}$ otrzymuje się dla $\frac{A}{a} = 0,707$.

5.5.3. Optymalne wielkości przedziału wydobywczego "e_{opt}" dla pozostałych przekrojów szybu

Dla prostokątnego i kwadratowego przekroju poprzecznego szybu nie ma potrzeby obliczania e_{opt} powyższym sposobem, gdyż przedział wydobywczy odpowiada kształtem przekrojowi szybu. Dla innych przekrojów poprzecznych o kształtach bardziej złożonych $C_{o_1 \text{ max}}$, można znaleźć w ten sposób, że wrysowuje się w przekrój szybu większą ilość różnych prostokątów i oblicza się pola tych prostokątów. Prostokąt, który posiada największe pole określa wielkość $C_{o_1 \text{ max}}$.

6. Wnioski

- O wskaźniku wykorzystania pola poprzecznego szybu z uwagi na wentylację i wyposażenie szybu decydują głównie:
  - a) kształt przekroju poprzecznego szybu, b) wyposażenie szybu.

- Najwyższy wskaźnik C_w uzyskuje się dla szybów, których kształt przekroju poprzecznego najbardziej odpowiada kształtowi przekroju poprzecznego zestawu urządzeń wyposażających szyb. Ponieważ zestaw ma kształt równoległoboczny przeto szyby prostokątne i kwadratowe dają najlepsze wykorzystanie pola przekroju poprzecznego szybu ze względu na wyposażenie. Kształt kołowy najbardziej odbiega od kształtu zestawu urządzeń przeto wskaźnik ma wartość najniższą. Wskaźniki dla pozostałych szybów dają wartości pośrednie zależnie od doboru wielkości charakterystycznych dla danego kształtu przekroju poprzecznego szybu.
- Przy stałym wyposażeniu szybu najwyższy wskaźnik C_s otrzymuje się dla kształtu przekroju poprzecznego, którego pole jest największe, a więc przekrój kołowy posiada wartość C_s najwyższą.
- W przekroju kołowym szybu najwyższą wartość C_w daje zestaw wyposażenia o kształcie kwadratu. W związku z tym na uwagę zasługuje poprawny wybór wymiarów naczyń wydobywczyc w połączeniu z przedziałem drabinowym.

LITERATURA

- [1] Bär S. - Die Beanspruchung der Einbauten von Förderschachten durch waagerechte Kräfte, Glückauf 7/8, 1953 r.
- [2] Budryk W. - Wentylacja kopalń, Katowice 1951 r.
- [3] Hryniewiecki A. - O przewodnikach stalowych, Przegląd Górniczy, 1955 r.
- [4] Krupiński B. - Zasady projektowania kopalń cz.1, Katowice 1957.
- [5] Kostrz J. - Wykonywanie wyrobisk, Cz.1, Katowice 1961 r.
- [6] Schäfer H. - The Efficient Utilisation of shaft Space. Technical Report on the Ruhr Coalfield, Londyn 1957 r.
- [7] Katalog tarcz szybowych PBSz w Bytomiu.
- [8] Normy: PN-54/MG-52600.
- [9] PTEKW 1960 r.

ВЛИЯНИЕ ОБОРУДОВАНИЯ И ВЕНТИЛЯЦИОННОГО УКАЗАТЕЛЯ НА ВЕЛИЧИНУ ПОПЕРЕЧНОГО СЕЧЕНИЯ СТВОЛА

С о д е р ж а н и е

В научной работе определено указатель использования поперечного сечения ствола принимая во внимание вентиляцию, а также указатель использования площади поперечного сечения ствола принимая во внимание его оборудование.

Эти указатели для кругового, эллиптического, квадратного и прямоугольного сечений ограничены формулами для которых составлены графики.

Проведено анализ значения вычисленных указателей для принятых вариантов расформирований круга ствола.

DER EINFLUSS DER AUSRICHTUNG UND BEWETTERUNG AUF DIE GRÖSSE DES SCHACHT-QUERSCHNITTS

Z u s a m m e n f a s s u n g

In diesen Aufsatz wurde der Ausnützungs-grad des Schachtquerschnitts in Beziehung zur Bewetterung und zur Ausrichtung definiert. Weiter wurden von diesen Zahlengrößen Formeln für den runden, elliptischen quadratischen, rechteckigen und vierseitig bogenförmigen Schachtquerschnitt abgeleitet, und für sie Nomogramme ausgeführt.

Man analysierte diese abgeleiteten Größen für verschiedene Konstruktionen der Schachtscheibe.